

บทที่ 4

ชาวจีนแม่สอด : การสถาปนาอำนาจนำทาง เศรษฐกิจสังคม และการเมือง และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ “เมืองแม่สอด”สู่การกลายเป็น “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ”

ในบริบทที่ประเทศพม่าเปิดประเทศและทำให้การค้าชายแดนกลายเป็นการค้าที่ถูกกฎหมาย ซึ่งทำให้มีกลุ่มทุนจากภายนอกเข้ามาแข่งขันกับกลุ่มทุนจีนในแม่สอดมากขึ้นนั้น คนจีนแม่สอด พยายามสถาปนาอำนาจนำทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พร้อมกันนั้นก็พยายามปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดให้กลายเป็น “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” เพื่อดึงดูดโครงการต่างๆ ที่ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาเมืองแม่สอดในทุกด้าน ซึ่งจะทำให้กลุ่มทุนจีนแม่สอด สามารถใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัยในการดำเนินธุรกิจและขยายการลงทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1 ชาวจีนแม่สอด : การสร้างอำนาจผ่านตัวบุคคล

หากกล่าวถึงความเป็นจีน ภาพของการเป็นคนขยันขันแข็ง มีทักษะด้านการค้า หนักเอาเบาผู้นับว่าเป็นภาพลักษณ์ที่อธิบายความเป็นจีนได้ดีทีเดียว เช่นเดียวกัน กลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยในแม่สอดก็มีลักษณะดังกล่าวอย่างครบถ้วน ซึ่งก็เป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะสร้างอำนาจและโอกาสในการสะสมทุนต่อไป และด้วยประการทั้งปวง ชาวจีนแม่สอดสามารถพัฒนาตนเองจากชาวบ้านธรรมดา มาทำการค้า ขยายธุรกิจของตนเองจนมีความมั่นคงและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปไปจนถึงสามารถก้าวเข้าสู่สนามการเมืองท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศได้ ซึ่งอำนาจในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งและดำเนินไปจนชั่วชีวิตของบุคคลนั้นและบ่อยครั้งที่อำนาจในลักษณะนี้ถูกส่งผ่านไปยังทายาทด้วย

ความสำเร็จของการสร้างและสะสมอำนาจของชาวจีนในแม่สอด สะท้อนผ่านกลุ่มชนชั้นนำในแม่สอดว่าการจะสถาปนาและสร้างอำนาจให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น ผู้นั้นจะต้องมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม ในแง่ที่เป็นบุคคลที่อุทิศตนเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่น มีคุณธรรมและความซื่อสัตย์ เป็นคนสังกัดหรือองค์กรต่างๆ ที่มีส่วนร่วมและเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์อย่างต่อเนื่อง เช่นในกรณีของนายวานิช วงศ์ธนสารสิน ชาวจีนที่เข้ามาในแม่สอดช่วงทศวรรษ 2520 ซึ่งปัจจุบันประกอบกิจการในเครื่องสิ่งหุ้มรองเท้าการเกษตร รับซื้อพืชไร่ทุกชนิด จำหน่ายข้าวสาร และจำหน่ายปุ๋ยเคมีทางการเกษตร โดยมีธุรกิจเครื่องและถือหุ้นกิจการจำนวนมาก อาทิเช่น

- 1.ร้านสิงห์รุ่งเรืองการเกษตร
- 2.โรงสีไฟสิงห์รุ่งเรือง ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก
- 3.บริษัท สิงห์รุ่งเรืองขนส่ง จำกัด
- 4.หุ้นส่วนบริษัท ตลาดศูนย์การค้าพาเจริญ จำกัด
- 5.หุ้นส่วนโรงพยาบาลพะวอ จำกัด ซึ่งเป็นโรงพยาบาลเอกชนในอำเภอแม่สวด
- 6.หุ้นส่วนบริษัท สีลาเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด
- 7.หุ้นส่วนบริษัท นววิศการ โยธา จำกัด และยังมีเครือข่ายหาที่ดินที่ใหญ่ที่สุดในแม่สวด

นายวานิช เป็นที่ยอมรับจากสังคมว่าเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ซื่อสัตย์ ชอบช่วยเหลือสังคม โดยทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ ซึ่งมีผลงานเป็นรูปธรรมจากการได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งในองค์กรต่างๆ เช่น

1.เป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนการก่อสร้างอาคารมูลนิธิแม่สวดสามัคคีการกุศล (อาคารหลังใหม่) โดยได้บริจาคเงินส่วนตัวประมาณ 3 ล้านบาทในการก่อสร้างครั้งนี้ และการก่อสร้างศาลเจ้าปู่เผือก (อาคารหลังใหม่) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นประธานที่ปรึกษามูลนิธิแม่สวดสามัคคีการกุศล อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

2.สนับสนุนผลักดันการก่อตั้งหอการค้าจังหวัดตาก ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิของหอการค้าจังหวัดตาก

3.สนับสนุนผลักดันการก่อตั้งสภาอุตสาหกรรมจังหวัดตาก ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานที่ปรึกษาสภาอุตสาหกรรมจังหวัดตาก

4.ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนราษฎร์วิทยา ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอุปนายกฝ่ายบริหาร

5.เป็นรองประธานชมรมผู้เสียสละ อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

6.เป็นรองประธานรุ่นประชาสงเคราะห์ รุ่นที่ 3 จังหวัดตาก

7.เป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิพระวอ อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

8.เป็นประธานที่ปรึกษาชมรมคนพิการแม่สวด อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

9.เป็นนายกอุปถัมภ์สโมสรโรตารีแม่สวด อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

10.เป็นนายกอุปถัมภ์สโมสรโรตารีเมืองยอด อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

11.เป็นที่ปรึกษาสหกรณ์นิคมแม่สวด จำกัด อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

12.เป็นที่ปรึกษาชมรมวิทยุสมัครเล่น จังหวัดตาก

13.เป็นกรรมการวางแผนพัฒนาชุมชนเทศบาลแม่สอดตั้งแต่ปี 2538-2544 ติดต่อกันเป็นระยะเวลา 7 ปี

14.ประธานที่ปรึกษาศูนย์สยามกัญญาแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

15.ประธานที่ปรึกษาชมรมสื่อสารมวลชนชายแดนจังหวัดตาก

16.ประธานที่ปรึกษาศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเทศบาลตำบลแม่สอด

17.เป็นที่ปรึกษากิตติมศักดิ์เหล่ากาชาดจังหวัดตาก

18.เป็นประธานที่ปรึกษาเทศบาลตำบลแม่สอด

19.เป็นประธานที่ปรึกษาเทศบาลตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด

20.เป็นที่ปรึกษาชมรมอัญมณีอำเภอแม่สอด

21.เป็นคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานสถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่สอด

22.เป็นคณะกรรมการโรงพักสีขาว

23.เป็นคณะกรรมการพัฒนาศูนย์บริการทางวิชาการ ณ ศูนย์ปฏิบัติการและวิจัยทางธรรมชาติ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร

24.เป็นประธานกรรมการก่อสร้างอาคารมูลนิธิแม่สอดสามัคคีการกุศล (หลังใหม่) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เนื่องจากอาคารหลังเก่าได้ก่อสร้างและใช้งานมาเป็นเวลานานแล้ว เกิดการทรุดโทรม คณะกรรมการเห็นสมควรให้ก่อสร้างใหม่

25.เป็นกรรมการที่ปรึกษาการก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ของโรงเรียนราษฎร์วิทยา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก¹⁶⁹

นอกจากนี้นายนาวินยังสนับสนุนให้มีการก่อตั้งศูนย์อุดมศึกษาแม่สอด เพื่อให้เยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของชาวแม่สอดและอำเภอใกล้เคียง ได้แก่ อำเภอแม่ระมาด ท่าสองยาง พะพวง วัฒนาราม ได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา นายนาวิน วงศ์นสารสิน ได้ร่วมวางแผนก่อตั้งศูนย์อุดมศึกษาแม่สอด ได้ร่วมเป็นกรรมการพัฒนาศูนย์บริการทางวิชาการของสถาบันและได้รับบริจาคเงินสมทบเพื่อจัดเตรียมพื้นที่ก่อสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบต่างๆ รวมถึงมอบทุนการศึกษาทุนอาหารกลางวันและทุนสนับสนุนต่างๆ ให้แก่โรงเรียนต่างๆ ทุกระดับ ตลอดจนให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงศาสนาทุกศาสนาอีกด้วย เรียกได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความเป็นภาพตัวแทนและผู้นำของชุมชนอย่างชัดเจน

ชาวจีนคนสำคัญอีกคนหนึ่งคืออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแม่สอดช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ นายจ๊กกิม แซ่ตั้ง ซึ่งเดิมเป็นชาวจีนโพ้นทะเลจากมณฑลยูนนาน ได้อพยพเข้ามาประเทศไทยเมื่อปี

¹⁶⁹ เอกสารสรุปประวัติและผลงานของนายนาวิน วงศ์นสารสิน นำเสนอเพื่อประกอบการพิจารณาให้ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ ราชภัฏกำแพงเพชร ปีการศึกษา 2544.

พ.ศ.2488 เข้ามาอยู่ที่จังหวัดอุทัยธานี เป็นลูกจ้างร้านขายกาแฟและไอศกรีม ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2493 จึงได้อพยพเข้ามาแม่สอดพร้อมภรรยาชาวอุทัยธานีเพื่อช่วยอาขายกาแฟที่แม่สอด ต่อมาอาได้ยกเลิกกิจการร้านกาแฟให้กับนายจ๊กคิม นายจ๊กคิมได้ขยายกิจการเพิ่ม คือนอกนอกจากจะขายกาแฟและเครื่องดื่มแล้ว ยังได้ทำกิจการโรงน้ำแข็งแห่งแรกของแม่สอดและเป็นเอเยนต์หลักในเวลาต่อมา

นายจ๊กคิมพัฒนากิจการของตนเองจนสามารถเป็นตัวแทนจำหน่ายเครื่องดื่มน้ำอัดลม สุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รายใหญ่ของแม่สอดได้ ขณะเดียวกันนายจ๊กคิมก็สถาปนาอำนาจของตัวเองผ่านการมีส่วนร่วมกับชุมชนในแง่ที่มีส่วนผลักดันและจัดตั้งแม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล และดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิแม่สอดสามัคคีการกุศลเป็นคนแรก

ในกรณีของนายจ๊กคิมนี้ เราสามารถมองเห็นการส่งผ่านอำนาจจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งได้ด้วย เช่นในครั้งที่นายชัยวุฒิ บรรณวัฒน์ ซึ่งเป็นลูกชายของลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนจังหวัด ก็ถูกจับตามองจากสังคมอย่างมาก แต่สุดท้ายก็ได้รับเลือก เส้นทางทางการเมืองของนายชัยวุฒิดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จากนักการเมืองท้องถิ่น (สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัด, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) ไปสู่เส้นทางนักการเมืองระดับชาติ (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม, รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น) เรียกได้ว่าอำนาจจากตัวบุคคลที่เกิดบิดาคือนายจ๊กคิมนี้ ก็มีผลสำคัญในการประชาสัมพันธ์และสถาปนาอำนาจของตัวนายชัยวุฒิเองด้วยเช่นกัน

อีกตัวตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนถึงสร้างอำนาจผ่านตัวบุคคล และใช้อำนาจนั้นเพื่อสะสมทุนคือกรณีของนายเทอดเกียรติ ชินสรนันท์ (นายกฟอ) ชาวจีนแคะจากนครศรีธรรมราช ที่เริ่มต้นด้วยการเป็นพ่อค้าขายถ่าน เพิ่มทุนและเปลี่ยนแนวทางมาเป็นพ่อค้าขายยาต่อมาจึงลงสมัครเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและมีส่วนผลักดันนโยบายและพัฒนาท้องถิ่นจนเป็นกล่าวขานของคนในชุมชน และได้รับฉายานายกเงินล้านและด้วยทุนทางอำนาจผ่านตัวนายเทอดเกียรตินี้เอง ส่งผลให้เมื่อคราวที่นายเทอดเกียรติได้มาดูแลโรงเรียนเทศบาลในแม่สอด ภรรยาของนายเทอดเกียรติซึ่งมีกิจการขายเครื่องเขียนและแบบเรียนหน้าตลาดพาเจริญ จึงได้มีโอกาสขายแบบเรียนและอุปกรณ์ต่างๆ ให้แก่ทางโรงเรียนเทศบาล

จะเห็นว่าบุคคลต่างๆ ที่กล่าวมานี้ล้วนพยายามผลักดันตัวเองเข้าสู่การเป็นตัวแทนสังคมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่นการเข้าไปมีส่วนร่วม ช่วยเหลือในกิจการหรือองค์กรทางสังคม การสร้างภาพลักษณ์ตนเองในลักษณะที่มีความเชื่อถือ อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและพร้อมที่จะทุ่มเททั้งแรงกายและกำลังทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งในท้ายที่สุดประโยชน์ต่างๆ ก็จะตกอยู่กับบุคคลเหล่านั้น ในแง่ที่ใช้เป็นช่องทางสู่การสะสมทุนในรูปแบบต่างๆ

4.2 ชาวจีนแม่สอด : การสร้างอำนาจผ่านองค์กรของชาวจีนในแม่สอด

กลุ่มชาติพันธุ์จีนในแม่สอดมีการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มคนขึ้นมาในชุมชน ในนามมูลนิธิ และองค์กรต่างๆ เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการรวมตัวกันของชาวจีนแม่สอด ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมแก่ตนเองแล้ว ยังเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ทางการค้า และพัฒนาแม่สอดให้เป็นเมืองชายแดนที่มีความโดดเด่นด้านการค้า และพัฒนาศักยภาพของการค้าของท้องถิ่นบทบาทต่างๆ ที่กระทำผ่านองค์กรเหล่านี้เองที่เป็นอีกส่วนสำคัญที่สร้างอำนาจให้กับกลุ่มคนจีนในแม่สอด ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ “เมืองแม่สอด” สู่การกลายเป็น “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ”

การรวมตัวของกลุ่มคนต่างๆ ให้อยู่ในรูปแบบองค์กร เพื่อใช้ในการต่อรองและรักษาผลประโยชน์ในกลุ่มของตนเอง อำนาจในลักษณะนี้ สามารถดำเนินต่อไปได้เรื่อยๆ ตราบที่องค์กรนั้นยังมีความสำคัญต่อชุมชนโดยกลุ่มชาติพันธุ์จีนในแม่สอดมีการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรมเช่นนี้ขึ้นมาเพื่อสร้างพื้นที่ให้แก่กลุ่มของตนเอง

4.2.1) แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล

“แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล” องค์กรที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางการรวมตัวของเหล่าบรรดาชาวจีนรุ่นต่างๆ ในแม่สอด มีหน้าที่คล้ายกับสำนักงานของชาวจีนแม่สอดที่ดูแลเกี่ยวกับ “ศาลเจ้าจีน” และ “โรงเรียนจีน” ในฐานะที่เป็นพื้นที่สำคัญอันหลอมรวมความเป็นเอกภาพของชาวจีนแม่สอด เนื่องจาก “โรงเรียนจีน” เป็นสถานการศึกษาที่ก่อตั้งขึ้นโดยการรวมกลุ่มของพ่อค้าชาวจีนรุ่นแรกที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในแม่สอดที่ต้องการให้ทายาทของตนได้มีที่เรียนภาษาจีน และในขณะเดียวกัน “ศาลเจ้าจีน” ก็เป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาของเหล่าบรรดาคนจีน ที่ผสมผสานเข้ากับวิถีของทุนและระบบอุปถัมภ์อย่างแยกไม่ออกคงจะอธิบายต่อไป

“แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล” เริ่มแรกเกิดขึ้นจากความต้องการหาสถานที่สำหรับการทำสงฆ์บรรพชาของชาวจีนในแม่สอด จุดเริ่มต้นคือในปี พ.ศ.2488 นางเล่าม้วยกิม แซ่เอี้ยบ ภรรยาคนที่ 1 ของนายกิมหลี แซ่เอี้ยบ เสียชีวิต นายกิมหลีผู้เป็นสามีจึงได้เลือกหาสถานที่ฝังศพภรรยาของตนตามประเพณีของชาวจีนที่นิยมบรรพชาเป็นสงฆ์ ซึ่งก่อนหน้านี้ชาวจีนต้องนำศพไปฝังร่วมกับสุสานชาวไทย นายกิมหลีได้เลือกหาสถานที่ใหม่ใกล้ๆ กับวัดป่าแก้ว ในเวลาต่อมาเมื่อมีใครในครอบครัวชาวจีนแม่สอดถึงแก่กรรมก็จะนำศพไปบรรพชาสงฆ์ ณ สถานที่นั้นและเรียกกันติดปากมาจนถึงปัจจุบันว่า “ป่าช้าจีน”

สมัยนั้นการเดินทางระหว่างป่าช้าจีนกับตัวเมืองแม่สอดที่เป็นที่อาศัยอยู่และเป็นร้านค้าของชาวจีนมีความยากลำบากและใช้เวลานาน ต้องเดินลัดไปตามทุ่งหญ้า สภาพของป่าช้าจีนก็รก้าง

ขาดการดูแล นายกิมหลี่จึงต้องการหาคนมาช่วยดูแลรับผิดชอบเรื่องปาซ่าจีน จึงได้มอบหมายให้นายทรงศักดิ์ ภูมิพานิช (ลูกเขยกับภรรยาคนที่ 2) เป็นผู้ดำเนินการเรื่องปาซ่าจีนตั้งแต่นั้นมา

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน คือ ในปี พ.ศ.2489 มีบันทึกของชาวจีนแม่สอดได้กล่าวถึงว่า ขณะนั้นเริ่มมีการขยายตัวของลูกหลานชาวจีนมากขึ้น มีครอบครัวของชาวจีนแม่สอดรวมแล้วประมาณ 38 ครอบครัว จึงได้เริ่มมีความคิดที่จะหาสถานศึกษาให้กับบุตรหลานของตนได้เล่าเรียนทั้งภาษาจีนและภาษาไทย ชาวจีนแม่สอดจึงได้มีการประชุมกันในเรื่องนี้และลงความเห็นจะให้ นายลือเซียง แซ่ตั้ง เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานจัดตั้งโรงเรียนสำหรับลูกหลานชาวจีนขึ้นมา¹⁷⁰ ในระยะแรกได้มีการยืมอาคารไม้ชั้นบนของร้านเกาสง บนถนนศรีพานิช เปิดทำการสอน มีบุตรหลานชาวจีนราวๆ 40 คน¹⁷¹

ต่อมาชาวจีนมีความคิดที่จะทำโรงเรียนให้ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2491 เป็นต้นมา รัฐบาลมีนโยบายในการควบคุมโรงเรียนจีนอย่างเข้มงวดมากขึ้น บังคับให้โรงเรียนจีนต้องปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ อย่างเข้มงวดกวดขัน ถ้าโรงเรียนใดปฏิบัติฝ่าฝืนกฎระเบียบต่างๆ ก็จะถูกสั่งปิดและจะไม่อนุญาตเปิดใหม่ได้อีกเลย¹⁷² นายลือเซียง แซ่ตั้ง จึงได้ยื่นเรื่องต่อศึกษาธิการอำเภอเพื่อขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียน โดยใช้ชื่อนายลือเซียงเป็นเจ้าของโรงเรียน และเป็นผู้รับใบอนุญาตจากทางจังหวัดเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2490 โดยใช้ชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนตี้มั้ง” เปิดทำการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้น ป.1-ป.4 โดยในปี พ.ศ. 2490 นี้รัฐบาลไทยเริ่มใช้มาตรการบังคับให้ต้องเรียนหลักสูตรภาษาไทยเป็นหลัก สำหรับการเรียนการสอนภาษาจีนให้เรียนเป็นภาษาจีนกลางเพื่อเป็นสากล บังคับสอนได้ สัปดาห์ละ 5 คาบ ทำการสอนได้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และครูภาษาจีนจะต้องผ่านการสอบเพื่อขอรับใบอนุญาตการสอน ภาษาจีน เป็นต้น¹⁷³

ต่อมาโรงเรียนตี้มั้งมีการเรียนการสอนภาษาจีนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จนเมื่อ พ.ศ. 2542 ได้รับอนุญาตให้เปิดการเรียนการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และได้จัดการสอนภาษาจีน

¹⁷⁰ คิมสุข แซ่เอี้ยบ (เขียนเป็นภาษาจีน) แปลโดยปณิธิ ตั้งผาติ, อนุสรณ์แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล ครอบรอบ 17 ปี, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹⁷¹ โรงเรียนราษฎร์วิทยา, อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบ พระชนพรรษา โรงเรียนราษฎร์วิทยา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก , หน้า 98.

¹⁷² พิชัย รัตนพล, “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน”, ปริญาโทรัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512, หน้า 124.

¹⁷³ โรงเรียนราษฎร์วิทยา, อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบ พระชนพรรษา โรงเรียนราษฎร์วิทยา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก , หน้า 137-139.

เป็นวิชาเลือกให้นักเรียนได้เลือกเรียนต่อจากชั้นประถมศึกษา และโรงเรียนตั้งเป็นโรงเรียนเดียวในจังหวัดตากที่มีการสอน 3 ภาษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น¹⁷⁴

ได้มีการโยกย้ายโรงเรียนมาเรียนที่อาคารไม้สองชั้นที่ถนนศรีพานิช¹⁷⁵ ซึ่งเดิมที่เป็นร้านไคเชียงล้งของนายเตียวลั่น แซ่เต๋ และนายลือเซียง แซ่ตั้ง ซึ่งได้ยกให้เป็นสถานศึกษาโดยมิได้คิดค่าตอบแทนความสำเร็จในการก่อตั้งโรงเรียนเงินในครั้งนี้ได้เพียงเพราะนายลือเซียง แซ่ตั้ง เพียงผู้เดียว ยังมีเหล่าพ่อค้าชาวจีนแม่สอดอีกหลายท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ทั้งค่าใช้จ่าย ร่วมแรงร่วมใจกันก่อตั้งขึ้นมา อาทิ เจ้าแก้วกิมหลี แซ่เอี้ยบ (ร้านทองหลี่เอี้ยะ), นายลือเซียง แซ่ตั้ง (ร้านขายเครื่องอุปโภคบริโภคตั้งทักกวง), นายลือเจ้า แซ่ตั้ง, นายเตียวลั่น แซ่เต๋ (ร้านไคเชียงล้ง), นายคิมฮุย แซ่เอี้ยบ, นายล้วน เตือนจันทร์ฉาย (โรงแรมล้วนพานิช), นายเจียงสูง แซ่ตั้ง, นายดีเล็ก แซ่ขวาง, นายกิมซัง แซ่เหลียว, นายหมองเต่ง แซ่กวา, นายไมตรี แซ่ตั้ง, นายกักหลิน-นายเกาหลิน แซ่ลี, นายทรงศักดิ์ ภูมิพานิช(บุตรเขย กิมหลี แซ่เอี้ยบ) โดยมีนายทรงศักดิ์ ภูมิพานิช และนายล้วน เตือนจันทร์ฉาย เป็นผู้จัดการบริหารโรงเรียนร่วมกับนายลือเซียง แซ่ตั้ง¹⁷⁶ นายทรงศักดิ์กับภรรยา คือ คุณสะอึง ภูมิพานิช (บุตรสาวจากภรรยาคนที่ 2 ของนายกิมหลี แซ่เอี้ยบ) ก็ได้โอบอุ้มค่าจุนโรงเรียนมาโดยตลอดต่อมาในปี 2500 ก็ได้มีการมอบหมายให้ นายประจักษ์ พงษ์เรชนานนท์ (หลานชายจากบุตรภรรยาคนที่ 1 ของนายกิมหลี แซ่เอี้ยบ) และนายเรืองฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์ (บุตรชายนายลือเซียง แซ่ตั้ง) เป็นผู้บริหารสืบทอดจากผู้จัดการชุดเดิม¹⁷⁷

ในปี พ.ศ. 2502 โรงเรียนตั้งมิ่งได้รับเงินบริจาคเป็นจำนวน 20,000 บาทจากนายจิ้นฮวด แซ่เจีย พ่อค้าชาวจีนคนหนึ่งของแม่สอดซึ่งถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล จึงมีการจัดซื้อที่ดินให้เป็นสมบัติของโรงเรียน และร้านตั้งทักกวง¹⁷⁸ ก็ยังได้บริจาคที่ดินมาสมทบ รวมเนื้อที่ 2 งานเศษ และยังมีผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเพิ่มเติมอีก จนสามารถสร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่ จึงได้ยื่นเรื่องขอย้ายสถานศึกษาไปยังสถานที่แห่งใหม่เป็นอาคารไม้สองชั้นพื้นคอนกรีต เลขที่ 6 ซอยวัดหลวง และเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนราษฎร์วิทยา” โดยมีนายเรืองฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์ ทำหน้าที่เป็นเจ้าของและผู้จัดการโรงเรียน¹⁷⁹

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137-139.

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137-139.

¹⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

¹⁷⁷ เรื่องฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์, “ที่มาของมูลนิธิสามัคคีการกุศล”, อนุสรณ์แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล ครบรอบ 17 ปี, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹⁷⁸ ร้านตั้งทักกวงเจ้าของคือ นายลือเซียง แซ่ตั้ง และ เรื่องฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์ ผู้เป็นบุตรชาย

¹⁷⁹ โรงเรียนราษฎร์วิทยา, อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบ พระชนพรรษา โรงเรียนราษฎร์วิทยา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก , หน้า 99.

หลังจากความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือกันภายในกลุ่มชาวจีน ทำให้ได้รับความเห็นชอบจากชาวจีนจำนวนมากว่าควรตั้งคณะกรรมการบริการสุสานจีนและบริหารโรงเรียนจีนขึ้น ได้มีการตั้งคณะกรรมการสถานที่ทั้งสองแห่ง โดยเลือกนายพจน์ แซ่เตีย เป็นประธานกรรมการบริหารสุสานจีน นายเตี้ยวถิ้น แซ่เต้ และนายตีเต็ก แซ่ขวาง เป็นรองประธาน ร้านหลี่เอี๊ยะเป็นเหรัญญิก นายกิมซัง เป็นเลขานุการอักษรจีน นายเรืองฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์ เป็นเลขานุการภาษาไทย และมีคณะกรรมการอีกจำนวนหนึ่ง ในที่ประชุมได้ลงมติเห็นชอบให้นายทรงศักดิ์ ภูมิพานิช เป็นที่ปรึกษาทิตติมศักดิ์¹⁸⁰ ส่วนการบริหารจัดการโรงเรียนราษฎรวิทย์ผู้ดูแลเป็นหลักก็ยังคงเป็นนายเรืองฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์โดยหลักฐานการขออนุญาตตั้งสถานศึกษาแล้วนายลือเซียง แซ่ตั้ง เป็นเจ้าของโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ.2490-2513 และนายเรืองฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์ บุตรชายนายลือเซียง แซ่ตั้ง ตั้งแต่ พ.ศ.2513-2527 แต่การบริหารงานในโรงเรียนนายเรืองฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์จะทำหน้าที่คล้ายผู้อำนวยการโรงเรียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 บริหารจัดการค่าใช้จ่ายในการจ้างครูผู้สอน ค่าใช้จ่ายภายในโรงเรียน โดยรายได้หลักก็มาจากค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลานชาวจีนเองและการบริจาคของพ่อค้าชาวจีนที่ฐานะดี

การดำเนินงานของคณะกรรมการบริการสุสานจีนและบริหารโรงเรียนจีนก่อนปี พ.ศ.2510 เป็นเหมือนสมาคมร่วมแรงร่วมใจที่ก่อเกิดขึ้นมาเพื่อรองรับกิจกรรมของชาวจีนแม่สอดโดยเฉพาะความที่ต่างก็ประกอบอาชีพค้าขาย มีร้านค้า บ้านเรือนในละแวกเดียวกันจนเกิดเป็นย่านการค้าในแม่สอด และส่วนใหญ่จะสนิทชิดเชื้อกันหรือเป็นเครือญาติกันผ่านการแต่งงาน สร้างเครือข่ายเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ จึงทำให้ในช่วงนั้นชาวจีนแม่สอดดำรงความเป็นจีนไว้ได้สูงทั้งภาษาพูด การแต่งกาย อาหารการกิน วิถีชีวิต

ในทศวรรษ 2510 รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางสังคมของชาวจีนแม่สอดได้สานต่อมาจากคณะกรรมการบริการสุสานจีนและบริหารโรงเรียนจีนเริ่มขยายกว้างขึ้นทีละเล็กละน้อย ทั้งนี้การขยายวงของเครือข่ายทางสังคมของชาวจีนนั้นสอดคล้องกับบริบทของแม่สอดที่กำลังเปลี่ยนในทศวรรษ 2510 เช่นกัน

ในปี พ.ศ.2511 เครือข่ายทางสังคมของคนจีนได้มีความชัดเจนมากขึ้นจากเดิมอีก คือ มีการลงความเห็นจากพ่อค้าชาวจีนแม่สอดซึ่งเห็นพ้องต้องกันว่า ให้เปลี่ยน “คณะกรรมการบริการสุสานจีน” เป็น “คณะกรรมการก่อสร้างศาลเจ้าจีน” ซึ่งควรจะมี “ศาลเจ้าปู่เผ่าก่ง”¹⁸¹ไว้สักการะและ

¹⁸⁰ เรืองฤทธิ์ ตัญตรัยรัตน์, “ที่มาของมูลนิธิสามัคคีการกุศล”, อนุสรณ์แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล ครบรอบ 17 ปี, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹⁸¹ ถือว่าเป็นศาลเจ้าของบรรพบุรุษ บริเวณศาลเจ้ามีการอันเชิญรูปจำลองของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชามาประดิษฐาน และอันเชิญสัญลักษณ์จำลองของพระคุณเจ้าได้สงกัวจื่อซือ เจ้าพ่อกวนอู (กวางตี้กุง) เจ้าแม่ทับทิม (จู๋ไบ๋เอี๊ยะ) มาประดิษฐาน

เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในแม่สอด จึงได้ตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ขึ้นมาเรียกว่า “คณะกรรมการก่อสร้างศาลเจ้าจีน” โดยมีนายจ๊กกิม แซ่ตั้ง เป็นประธานกรรมการอำนวยการสร้าง และนางกิมเฮีย แซ่อึ้ง เป็นผู้บริจาคที่ดินในการสร้าง¹⁸²

ขณะเดียวกันชาวจีนแม่สอดก็ได้รับคำแนะนำจาก พ.ต.ต.ประเสริฐ บุรณัญญ์ สารวัดใหญ่ของแม่สอดในขณะนั้น และนายแพทย์ปรเมศ ชัยจินดา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลแม่สอด ว่าควรสร้างมูลนิธิขึ้นมาเพื่อจะได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลให้ถูกต้องซึ่งสามารถดำเนินการสาธารณกุศลต่างๆ ได้ ดังนั้นชาวจีนแม่สอดจึงได้ก่อตั้ง “แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล” พร้อมกับการสร้าง “ศาลเจ้าจีน” หรือ “ศาลเจ้าปู่แม่กวง” ขึ้นมาซึ่งแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2512¹⁸³

สำหรับคนแม่สอด และชาวบ้านทั่วไปแล้ว การดำเนินงานต่างๆ ของทั้ง “ศาลเจ้าจีน” และ “แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล” จะถูกเรียกรวมทั้งหมดว่าเป็นการดำเนินงานของ “ศาลเจ้าจีน” ซึ่งหมายถึงเป็นที่รับรู้กันว่าเป็นกลุ่มการทำงานของ “คนจีน” แต่ชื่อที่ใช้ในนามอย่างเป็นทางการคือ “แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล”

บทบาทที่สำคัญของแม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล คือการให้ความช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย และประกอบกิจการสาธารณะประโยชน์ของทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิเช่น นำเครื่องช่วยยังชีพไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยจากน้ำป่าไหลหลากในอำเภอชายแดนจังหวัดตากทุกครั้ง, ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาอัคคีภัยในเมืองเมียวดี, ร่วมออกหน่วยบริการเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องที่ชนบท จังหวัดตาก เป็นประจำทุกปี โดยการนำเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องกันหนาว เครื่องยังชีพไปมอบให้กับชาวบ้านทั้งคนไทยและชาวเขาเผ่าต่างๆตามท้องที่ทุรกันดารทุกอำเภอในจังหวัดตาก, ในปีพ.ศ.2548 การบริจาคเงินสมทบ “ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ” เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางภาคใต้จำนวนเงินถึง 2,002,601 บาท นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การจัดประเพณีเทกระจาดเป็นงานประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน โดยการแจกเครื่องยังชีพแก่ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส, การรณรงค์ห้ามในเทศการสงกรานต์ การสร้างถาวรวัตถุให้หน่วยราชการ¹⁸⁴ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนแม่สอดและกลุ่มคนอื่นๆ อันเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่จะเป็นผลดีต่อการขยายธุรกิจ เท่ากับเป็นการประชาสัมพันธ์ตนเองผ่านพิธีกรรมหรือกิจกรรมของมูลนิธิ อีกทั้งสิ่งของต่างๆ ที่นำไปใช้ในกิจกรรม ก็ยังเท่ากับเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าในอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งย่อมส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของเจ้าของธุรกิจและสินค้าของบรรดาคนจีนเหล่านั้น

¹⁸² เรื่องฤทธิ์ ตัญจศรีรัตน์, “ที่มาของมูลนิธิสามัคคีการกุศล”, อนุสรณ์แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล ครบรอบ 17 ปี, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹⁸³ เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹⁸⁴ อาคารเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ พระชนมพรรษา หน้า45-46

กิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นเท่ากับเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม ในแง่ที่เป็นองค์กรที่อุทิศตนเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่น มีความคุณธรรมและความซื่อสัตย์ ดำเนินกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ การที่แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล ได้รับรางวัลมูลนิธิภาคใต้เด่น จากคณะกรรมการอำนวยการสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย¹⁸⁵ ในปี 2540 ก็ยังเป็นตัวเน้นย้ำภาพลักษณ์ดังกล่าว ให้เป็นที่รับรู้แก่คนกลุ่มต่างๆ มากยิ่งขึ้น

สำหรับประเด็นของการกลายเป็น “ไทย” ของคนจีนแม่สอด ซึ่งอาจดูได้จากการที่โรงเรียนเปลี่ยนชื่อจาก “โรงเรียนตี่มั้ง” ซึ่งเป็นภาษาจีน กลายมาเป็น “โรงเรียนราษฎร์วิทยา” ในปี พ.ศ.2502 การที่คนจีนหลายคนมีการเปลี่ยนนามสกุลกลายเป็นไทย อาทิเช่น กิมหลี แซ่เอี้ยบ เปลี่ยนเป็น พงศ์เรขานนท์, เก้งฮั่ว แซ่จู เปลี่ยนเป็น จูหาเสธ, ลือเซียง และลือเจ้า แซ่ตั้ง เปลี่ยนเป็น ตัญตรัยรัตน์หรือแม้แต่การใช้ภาษาไทยตั้งชื่อ “แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล” เป็นต้นในส่วนนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนภายใต้บริบทที่รัฐค่อนข้างจำกัดบทบาทของคนจีนอันเนื่องมาจากนโยบายที่เน้นความเป็นชาตินิยม การใช้ชื่อ หรือการเปลี่ยนนามสกุลเป็นภาษาไทย ย่อมจะทำให้การดำเนินงานด้านต่างๆ สามารถเป็นไปได้อย่างราบรื่นมากกว่า

อย่างไรก็ตาม แม้จะทำให้เห็นว่า คนจีนในแม่สอดก็มีความพยายามในการกลายเป็นไทย และประนีประนอมกับทางราชการไทย แต่เมื่อพิจารณาจากสถานภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของบรรดาคนจีนเหล่านี้แล้ว ทำให้เห็นว่าความเป็นจีนค่อนข้างมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของพวกเขาเหล่านี้มากกว่า ความจำเป็นในการแสดงออกใน “ความเป็นไทย” อย่างเข้มข้นในท้องถิ่นนั้นจึงค่อนข้างน้อย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม มิได้หมายความว่าจะไม่ยอมรับ “ความเป็นไทย” เพราะ “ความเป็นไทย” มักจะถูกนำมาใช้ในมิติที่สัมพันธ์กับรัฐอันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางการค้า อาทิเช่นการทำธุรกรรมต่างๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า คนจีนแม่สอดยอมรับ “ความเป็นไทย” เพื่อใช้ “ความเป็นไทย” ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาธุรกิจ และสร้างฐานะแก่ตนเอง

4.2.2) หอการค้าจังหวัดตาก

หอการค้าจังหวัดตากก่อตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ.2527 สมาชิกคนสำคัญส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจชาวจีนในพื้นที่ เป็นองค์กรที่รวมกลุ่มกัน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อร่วมต่อรองด้านผลประโยชน์และผลักดันนโยบายทางการเมืองเศรษฐกิจจากรัฐส่วนกลาง

เมื่อรูปแบบทางการค้าเริ่มเปลี่ยนไปในปลายทศวรรษ 2520 ยุติยุคการค้าตลาดมืดที่รุ่งเรืองมาสู่การเปิดพื้นที่ค้าขายแม่สอด-เมียวดี พ่อค้านักธุรกิจชาวจีนแม่สอดโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในฐานะนิติ

¹⁸⁵ เป็นสมาคมที่มอบรางวัลให้กับมูลนิธิต่างๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มูลนิธิต่างๆ ในส่วนภูมิภาคได้ดำเนินกิจกรรมอันเป็นสาธารณะกุศลแก่สังคม และประเทศชาติ

บุคคลที่จะนำเข้าและส่งออกสินค้า จะต้องเป็นสมาชิกของหอการค้าจังหวัดตาก¹⁸⁶ พ่อค้านักธุรกิจชาวจีนแม่สอดจึงได้ใช้หอการค้าเป็นองค์กรในดำเนินงานต่างๆ เช่น ในงานของระดม สรรพพันธุ์¹⁸⁷ ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของหอการค้าจังหวัดตากต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า นับตั้งแต่ปีที่มีการก่อตั้งหอการค้าจังหวัดตากในปี พ.ศ.2527 จนถึง พ.ศ.2534 ได้กล่าวว่าการดำเนินงานของหอการค้าจังหวัดตากที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ “การค้าชายแดนไทย-พม่า” เพราะการค้าชายแดนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการค้าในจังหวัดตาก เห็นได้จากช่วงใดที่การค้าชายแดนไทย-พม่า มีความเจริญรุ่งเรืองทำให้เศรษฐกิจท้องถิ่นดีขึ้นตามไปด้วย ตรงกันข้ามหากการค้าชายแดนไทย-พม่า ชะงักหรือประสบกับปัญหาและอุปสรรคก็จะทำให้เศรษฐกิจท้องถิ่นชะงักตามไปด้วย

ดังนั้น นักธุรกิจในหอการค้าส่วนใหญ่จึงมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจการค้าชายแดน เช่น ธุรกิจค้าไม้ ธุรกิจอาหารกระป๋อง ธุรกิจการค้าเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น¹⁸⁸ หากดูรายชื่อผู้ริเริ่มการจัดตั้งหอการค้าจังหวัดตากคนสำคัญก็จะเป็นชาวจีนที่ทำการค้าสัมพันธ์กับการค้าชายแดนแม่สอด เช่น นายสมจิตร ลิมลือชา ชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในแม่สอดเมื่อ พ.ศ.2504 ซึ่งได้ทำธุรกิจเกี่ยวกับอาหารกระป๋อง นายนิยม ไวยรัชพานิช นักธุรกิจชาวจีนที่ทำการค้าไม้บริเวณชายแดนและการที่สมาชิกคนสำคัญของหอการค้าก็เป็นพ่อค้านักธุรกิจชาวจีนแม่สอดทำให้การดำเนินงานของหอการค้าจังหวัดตากให้ความสำคัญกับการค้าชายแดนเป็นอันดับแรก เพราะหากการค้าชายแดนได้รับผลกระทบนั้นหมายถึงนักธุรกิจในหอการค้าก็ได้รับผลกระทบไปด้วย จากความสำคัญของการค้าชายแดนไทย-พม่านี้เอง จึงทำให้การดำเนินงานด้านนี้ถือเป็นการดำเนินงานหลักของหอการค้าจังหวัดตาก

ลักษณะการดำเนินงานของหอการค้าจังหวัดตาก คือ การร่วมกันจัดประชุมและสัมมนาเพื่อกำหนดบทบาทและทิศทางการค้าระหว่างไทย-พม่าอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นช่วงที่กำลังเกิดปัญหาความสัมพันธ์ไทย-พม่า และกลุ่มธุรกิจได้รับผลกระทบนั้นหรือไม่ก็ตาม วิธีการและช่องทางนี้สามารถทำให้กลุ่มธุรกิจพบปะสร้างความใกล้ชิด ให้ข้อมูล และโน้มน้าวกับผู้มีอำนาจตัดสินใจของภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้เห็นถึงความสำคัญของการผลักดันและการแก้ไขปัญหาการค้าระหว่างไทยกับพม่าได้เป็นอย่างดี เพราะหน่วยงานที่เข้าร่วมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า อันได้แก่ สภาความมั่นคงแห่งชาติ กรมการค้าต่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงการต่างประเทศ กรมศุลกากร กระทรวงคมนาคม และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

¹⁸⁶ เป็นระเบียบของหอการค้าชายแดนว่านิติบุคคลที่จะนำเข้าและส่งออกสินค้าได้ จะต้องเป็นสมาชิกของหอการค้าชายแดนนั้นๆ

¹⁸⁷ ระดม สรรพพันธุ์, “บทบาทของหอการค้าจังหวัดตากต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า”.

¹⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

หอการค้าจังหวัดตากได้มีการจัดการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการค้าชายแดนไทย-พม่า เพื่อแสดงความรับผิดชอบในฐานะเป็นองค์กรภาคธุรกิจเอกชนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนติดต่อกับพม่า การประชุมสัมมนารั้งสำคัญๆ ได้แก่

การประชุมสัมมนา เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนไทย-พม่า” เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2534 ณ หอการค้าไทย โดยหอการค้าจังหวัดตากเป็นแกนนำในการจัดประชุมสัมมนา ได้เชิญกรรมการหอการค้าจังหวัดชายแดนไทย-พม่า 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี ระนอง และจังหวัดตากเข้าร่วมประชุมสัมมนาพร้อมกัน โดยมีหอการค้าไทยเป็นผู้ประสานงานผลของการสัมมนารั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนไทย-พม่า ทั้งที่เกิดขึ้นจากประเทศไทยและที่เกิดขึ้นจากประเทศพม่า รวมถึงปัญหาระหว่างประเทศ¹⁸⁹

การจัดประชุมสัมมนา เรื่อง “ฟื้นฟูศกของการค้าชายแดนไทย-พม่า” เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2534 ณ โรงแรมแม่สลอดฮิลล์ อำเภอแม่สลอด จังหวัดตาก โดยหอการค้าจังหวัดตากเป็นแกนนำในการจัดประชุมสัมมนารั้งร่วมกับโครงการสามประสานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจภูมิภาค การจัดประชุมรั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิด ข้อเสนอแนะ และข้อชี้แนะปัญหาจากทุกฝ่ายทั้งภาคเอกชนและราชการ เพื่อนำเสนอผู้รัฐบาลและหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นผลต่อการพัฒนาการค้าชายแดนไทย-พม่า ตลอดจนเพื่อเป็นการกระตุ้นและพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาล¹⁹⁰ และการประชุมสัมมนารั้งนี้หอการค้าจังหวัดตากได้เสนอเป็นข้อเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรัฐบาล เพื่อให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรครวมทั้งขอการสนับสนุนเกี่ยวกับการค้าชายแดนไทย-พม่า ประเด็นที่สำคัญๆ เช่น¹⁹¹

ประเด็นแรก เกี่ยวกับการควบคุมวงเงินเพื่อการค้าชายแดนของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบันจำกัดวงเงินเพียง 20,000 บาท หอการค้าจังหวัดตากเห็นว่าเป็นวงเงินที่มีจำนวนน้อยเกินไป ไม่สามารถทำการค้าได้สะดวก ข้อเสนอของหอการค้าจังหวัดตากได้ขอให้ธนาคารแห่งประเทศไทยพิจารณาวงเงินเพื่อการค้าชายแดนจากเดิม 20,000 บาท เป็นวงเงิน 50,000– 100,000 บาทซึ่งการจำกัดวงเงินดังกล่าว อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจีนแม่สลอดยังคงทำการค้านอกระบบ แม้แต่ในช่วงที่เปิดด่าน

ประเด็นที่สอง เกี่ยวกับกฎระเบียบและขั้นตอนการปฏิบัติของทางราชการ เช่น ระเบียบพิธีการทางศุลกากรมีขั้นตอนมากเกินไปทำให้ไม่คล่องตัวในการประกอบการค้า เกิดความเสียหายและ

¹⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 103.

¹⁹⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน.

สูญเสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ข้อเสนอของหอการค้าจังหวัดตากได้ขอให้กรมศุลกากรลดขั้นตอนและยืดหยุ่นการปฏิบัติตามระเบียบพิธีการทางศุลกากรตามความเหมาะสม

ประเด็นที่สาม ปัญหาและอุปสรรคในการนำเข้าสินค้าปศุสัตว์ เช่น โค กระบือ แพะ และแกะ เป็นต้น เนื่องจากการนำเข้าปศุสัตว์เหล่านี้จากพม่าเป็นจำนวนมาก โดยการลักลอบในรูปแบบการค้านอกระบบ จึงขาดการควบคุมดูแลในด้านสุขภาพและคุณภาพของปศุสัตว์ ส่งผลกระทบต่อปศุสัตว์ทางฝั่งไทยข้อเสนอของหอการค้าจังหวัดตาก ให้หน่วยงานด้านปศุสัตว์ และอำเภอในท้องที่ชายแดนทุกอำเภอจัดตั้งด่านกักสัตว์ เป็นการสกัดกั้นและควบคุมปศุสัตว์ที่มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ และไม่มีคุณภาพ เป็นการสร้างเขตปลอดโรคสัตว์

ประเด็นที่สี่ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการนำเข้าสินค้าอัญมณี หยก ทับทิม หินสี เนื่องจากเป็นสินค้าต้องห้ามของรัฐบาลพม่า เป็นสินค้าที่มีการลักลอบเข้านอกระบบเป็นส่วนมาก ข้อเสนอของหอการค้าจังหวัดตาก ขอให้รัฐบาลได้ช่วยเหลือโดยการเจรจากับทางรัฐบาลพม่าเพื่อให้ยืดหยุ่นการนำเข้าสินค้าประเภทนี้และให้ขยายวงเงินในการค้าขายกันจากครั้งละไม่เกิน 100,000 บาท เป็นครั้งละ 500,000 บาท รวมทั้งได้เรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาแก้ปัญหาโดยให้ประเทศไทยได้รับการส่งเสริมเป็นศูนย์กลางอัญมณี

ประเด็นที่ห้า เกี่ยวกับการมีหน่วยงานของรัฐบาลดูแลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนมากหลายหน่วยงานเกินไป ก่อให้เกิดปัญหาในการประสานการปฏิบัติงาน ต่างหน่วยงานต่างก็ถือกฎหมายคนละฉบับ ขาดเอกภาพในการตัดสินใจและการดำเนินงาน ข้อเสนอของหอการค้าจังหวัดตาก ขอให้รัฐบาลพิจารณาจัดตั้งคณะกรรมการเศรษฐกิจชายแดนไทย-พม่า เป็นองค์กรกลางในการตัดสินใจและประสานการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

จากการสัมภาษณ์ของหอการค้าจังหวัดตากในปลายปี พ.ศ. 2534 ครั้งนี้ในนำข้อสรุปข้อเสนอแนะที่สำคัญเข้าสู่การพิจารณาของหอการค้าไทย และเสนอให้รัฐบาลพิจารณาจัดตั้งคณะกรรมการเศรษฐกิจชายแดนไทย-พม่า เพื่อเป็นองค์กรกลางในการตัดสินใจและประสานการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม เพราะที่ผ่านมาหน่วยงานรัฐที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องมากเกินไป อีกทั้งถือกฎหมายคนละส่วนกัน และยังขาดการประสานงานกันทั้งในระดับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ส่งผลให้ขาดเอกภาพในการตัดสินใจและประสานงาน ก่อให้เกิดผลกระทบและเป็นอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า และเสนอขอให้ธนาคารแห่งประเทศไทยพิจารณาจัดตั้งสาขาธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อดูแลเรื่องการแลกเปลี่ยนเงินตรา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักธุรกิจการค้าชายแดน ซึ่งการผลักดันและเรียกร้องดังกล่าวส่วนใหญ่ได้รับการสนองจากรัฐบาลเป็นอย่างดี¹⁹²

¹⁹² ศุภกาญจน์ พงษ์ชัยหล้า, บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน, หน้า 165.

ข้อเสนอดังกล่าวจากตัวอย่างที่ยกมา ก่อนข้างได้รับความสนใจจากภาครัฐเป็นอย่างมากและมีการนำไปใช้ในการกำหนดเป็นนโยบายและการดำเนินนโยบายต่อพม่า เช่น การปรับปรุงกฎหมาย การเข้าเมือง นโยบายการใช้แรงงานชาวพม่า เป็นต้น ส่วนการผลักดันการจัดตั้งคณะกรรมการเศรษฐกิจชายแดนไทย-พมานั้น ปรากฏว่ารัฐบาลก็ได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากเช่นกัน แต่ได้นำไปเป็นแนวทางในการจัดตั้งเป็น คณะกรรมาธิการร่วมไทย-พม่า (Joint Commission – JC) ตามมติคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2536 โดยมีจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด 29 คน ฝ่ายไทยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธาน และรองอธิบดีกรมเอเชียตะวันออกเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่าทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การค้า สังคม วัฒนธรรม และด้านอื่นๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ยกเว้นด้านความมั่นคง¹⁹³

ลักษณะการดำเนินงานของหอการค้าจังหวัดตาก คือ การร่วมกันจัดประชุมและสัมมนาเพื่อกำหนดบทบาทและทิศทางการค้าระหว่างไทย-พม่าอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นช่วงที่กำลังเกิดปัญหาความสัมพันธ์ไทย-พม่า และกลุ่มธุรกิจได้รับผลกระทบนั้นหรือไม่ก็ตาม วิธีการและช่องทางนี้สามารถทำให้กลุ่มธุรกิจพบปะสร้างความใกล้ชิด ให้ข้อมูล และโน้มน้าวกับผู้มีส่วนตัดสินใจของภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้เห็นถึงความสำคัญของการผลักดันและการแก้ไขปัญหาการค้าระหว่างไทยกับพม่าได้เป็นอย่างดี เพราะหน่วยงานที่เข้าร่วมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า อันได้แก่ สถานความมั่นคงแห่งชาติ กรมการค้าต่างประเทศ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ กรมศุลกากร กระทรวงคมนาคม และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

หอการค้าจังหวัดตากยังเป็นที่กลางในการแก้ปัญหา รวมถึงการผลักดันนโยบายและปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อส่งเสริมการค้ากับพม่า ผ่านช่องทางต่างๆ กล่าวคือ

การค้าชายแดนไทย-พม่าทางด้านอำเภอแม่สอด มักจะพบกับเหตุการณ์ที่พม่าสั่งปิดด่านการค้า หรือห้ามนำเข้าสินค้าบางประเภทบ่อยครั้ง และทางการพม่าก็ไม่ได้มีการแจ้งล่วงหน้าแต่อย่างใด เหตุการณ์ลักษณะเช่นนี้ทำให้กลุ่มพ่อค้าชายแดนมีปัญหาในการขนส่งสินค้าข้ามแดน เนื่องจากสินค้าต่างๆ ถูกสั่งและกักตุนไว้ล่วงหน้าทำให้เกิดความเสียหายหลายล้านบาท พ่อค้าชายแดนได้ใช้เครือข่ายของหอการค้าที่มีพ่อค้าชายแดนเป็นสมาชิกอยู่จำนวนมากและได้รับผลกระทบเช่นกัน พยายามแก้ไขปัญหาเพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดและสามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้¹⁹⁴

¹⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 165.

¹⁹⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมศักดิ์ กระจังวัน วันที่ 23 สิงหาคม 2553.

หอการค้าจังหวัดตากก็มักจะแก้ปัญหาการค้าในลักษณะนี้โดยการเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหากลุ่มพ่อค้าชายแดนได้รับผลกระทบ หรือการผลักดันให้เกิดเป็นนโยบายขึ้นมา

ตัวอย่างเช่น กรณีที่กระทรวงพาณิชย์พรมามีคำสั่งสกัดกั้นสินค้านำเข้าจากประเทศไทยปลายปี พ.ศ. 2540 โดยการต้องการให้รัฐบาลไทยเปิดให้นำเข้าสินค้าเกษตรจากพม่า นั้น หอการค้าจังหวัดตากได้ทำหนังสือชี้แจงสถานการณ์การค้าชายแดนไทย-พม่า พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไขต่อนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พม่าระงับการส่งออก นำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนไทยตั้งแต่วันที่ 27-28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ส่งผลให้สินค้าไทยมูลค่ากว่า 200 ล้านบาท ตกค้างตามท่าขนส่งสินค้า คลังสินค้าและในรถบรรทุกเที่ยวดี โดยทางพม่าเข้าควบคุมและไม่อนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายสินค้า¹⁹⁵

ผลจากการผลักดัน ปรากฏว่าอีกประมาณ 1 เดือนถัดมา (10 มกราคม พ.ศ.2541) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังได้ประกาศการร่วมแก้ไขปัญหาลักษณะ จะลดค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่เกิดจากการขนส่งสินค้าเข้าสู่พม่าตามด่านพรมแดนและออกนโยบายคืนภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นอุปสงค์ให้ผู้ส่งออก อีกทั้งจะช่วยผลักดันให้รัฐบาลไทยเปิดนำเข้าสินค้าเกษตรจากพม่าในโควตานำเข้าแบบเดียวกับที่ไทยนำเข้าสินค้าเกษตรจากประเทศอื่นๆ รวมทั้งจะนำข้อเสนออื่นๆ ของทางหอการค้ามาพิจารณายกเลิก ปรับปรุงเงื่อนไขในข้อตกลงทางการค้าระหว่างไทย-พม่าในบางประเด็น และจะเจรจากับพม่าให้อนุญาตให้มีการส่งออกสินค้าที่รัฐบาลพม่าเคยห้ามไม่ให้มีการส่งออกตามแนวชายแดน เช่น อัญมณี ไม้สัก ปิโตรเลียม หนังสือพิมพ์ และฝ้าย เป็นต้น รวมทั้งการเจรจากับรัฐบาลพม่าให้อนุญาตการส่งออกสินค้าตามด่านพรมแดนเหมือนกับที่ส่งออกผ่านท่าเรือย่างกุ้ง¹⁹⁶ แต่ในที่สุดการเจรจาไม่เป็นผลสำเร็จ

ผลงานที่สำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งในการแสดงบทบาทของหอการค้าจังหวัดตาก ซึ่งถือได้ว่าเป็นหอการค้าที่มีบทบาทเข้มแข็งที่สุดและมีบทบาทนำบรรดาหอการค้าชายแดนไทย-พม่าอื่นๆ คือ ได้เรียกร้องและกดดันให้นายบรรหาร ศิลปะอาชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เป็นผู้เดินทางไปเจรจากับรัฐบาลพม่าด้วยตัวเองเพื่อแก้ไขปัญหที่รัฐบาลพม่าปิดด่านเป็นระยะเวลายาวนานเกือบปี ในระหว่างปี พ.ศ.2538-2539 ตามด้วยการสนับสนุนความคิดนี้ของหอการค้าจังหวัดอื่นๆ จนทำให้ในท้ายที่สุดนายบรรหารก็ได้เดินทางไปเยือนพม่าตามคำเรียกร้อง¹⁹⁷

ที่สำคัญหลังจากพม่ายินยอมเปิดด่านแล้ว ตัวแทนหอการค้าจังหวัดยังไม่ละเลยที่จะกระตุ้นให้ภาคเอกชนร่วมมือกันฟื้นฟูตลาดสินค้าไทยในพม่า และให้ภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนา

¹⁹⁵ ศุภกาญจน์ พงษ์ยี่ห่อ, บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน, หน้า 169.

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 169-170.

¹⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 167.

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่าอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งเสนอว่าในการเจรจาหาทางไทย-พม่าควรเน้นบทบาทไปที่กระทรวงการต่างประเทศ แทนการใช้ทหารเข้ามาเจรจาผ่านเวทีการประชุม คณะกรรมการชายแดนระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค และนอกจากการเรียกร้องที่เกี่ยวข้อง ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจโดยตรงแล้ว หอการค้ายังได้พยายามให้รัฐบาลไทยเจรจากับทางการพม่า โดยเน้นประเด็นการรักษาความสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่าและชนกลุ่มน้อยระหว่างตะเข็บชายแดนทุก ด้าน เพราะหากความสัมพันธ์อยู่ในระดับปกติ จะส่งผลให้เศรษฐกิจชายแดนและการค้าระหว่าง ประเทศพัฒนาโดยไม่ชะงัก¹⁹⁸

การผลักดันที่สำคัญๆ ได้แก่ กรณีการผลักดันการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ที่อำเภอ แม่สอด จังหวัดตากในปี พ.ศ.2533 โดยการริเริ่มของคณะกรรมการหอการค้าจังหวัดตาก ซึ่งเป็นนัก ธุรกิจในพื้นที่แม่สอดเข้าไปยังเมืองเมียวดีของพม่า ซึ่งมีนายนิคม ไวยรัชพานิช และนายปณิธิ ตั้ง ชาติ เป็นแกนนำ และผลักดันผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตาก (ขณะนั้นคือนายอุดร ดันดี สุรินทร์) จนกระทั่งการก่อสร้างสะพานสำเร็จและมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2540¹⁹⁹

นอกจากหอการค้าจังหวัดตากจะได้แสดงบทบาทเอง ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังได้สร้างความร่วมมือ กับหอการค้าจังหวัดอื่นๆ โดยเฉพาะหอการค้าชายแดนไทย-พม่า อย่างเช่น หอการค้าเชียงราย หอการค้าระนอง หอการค้าประจวบคีรีขันธ์ หอการค้ากาญจนบุรี และหอการค้าราชบุรี หอการค้า เหล่านี้มีบทบาทในการประชุมหาข้อสรุปเพื่อช่วยสนับสนุนข้อมูลให้ภาครัฐใช้เป็นฐานข้อมูลใน การเจรจาและการตัดสินใจเชิงนโยบายเสมอมา เพราะหอการค้าต่างๆ เหล่านี้มีข้อมูลพื้นฐานด้าน การค้ากับพม่า อีกทั้งเป็นผู้ที่ติดต่อและได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาจากทางฝ่ายพม่า ผ่านคู่ค้าชาวพม่าคนทำการค้า การลงทุน หรือมีสายสัมพันธ์กันอยู่ หรือข้าราชการท้องถิ่น ทำให้ทาง หน่วยงานต่างๆ ของไทยเห็นความสำคัญของหอการค้าจังหวัด และมักจะขอข้อมูลจากหอการค้าอยู่ เสมอๆ การติดต่อกับภาครัฐผ่านช่องทางนี้จึงเป็นโอกาสในการผลักดันข้อเสนอต่างๆ²⁰⁰

ตัวอย่างความสำเร็จของหอการค้าที่ร่วมกันเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม เช่น การ เรียกร้องของหอการค้าจังหวัดตากและระนองต่อภาครัฐในยุคที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็น นายกรัฐมนตรี ให้ผ่อนผันการนำเข้าไม้พม่าเข้าเขตไทย โดยไม่ต้องมีตราแสดงถิ่นกำเนิด ซึ่งผลของการ

¹⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

¹⁹⁹ ประชาชาติธุรกิจ (27-29 ธันวาคม 2533) หน้า 43 อ้างใน สุกกาญจน์ พงษ์อิทธิพล, *บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนิน นโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน*, หน้า 174

²⁰⁰ ประชาชาติธุรกิจ (14-16 สิงหาคม 2538) หน้า 60 อ้างใน สุกกาญจน์ พงษ์อิทธิพล, *บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนิน นโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน*, หน้า 169

เจรจาประสบความสำเร็จ²⁰¹ ลดค่าใช้จ่ายในขั้นตอนการแสดงเอกสารซึ่งอาจต้องจ่ายให้กับผู้เกี่ยวข้องในกรณีการค้านอกระบบ

บทบาทของการร่วมมือของหอการค้าอีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ ในปี พ.ศ.2535 จากการที่พม่าเปิดด่านชายแดนที่ติดกับไทยและการสู้รบบริเวณชายแดน ทำให้จีน สิงคโปร์ มาเลเซียและโดยเฉพาะจีน สามารถใช้เป็นโอกาสบุกตลาดพม่าอย่างหนัก ด้วยการทำสัญญาซื้อขายแลกเปลี่ยนระยะยาว รวมทั้งการเปิดพรมแดนถาวรทางตอนล่างของจีนเพิ่มอีก 3 จุด ทำให้โอกาสของสินค้าไทยแคบลง ซึ่งการแก้ปัญหาในระยะสั้นพ่อค้าชายแดนส่วนใหญ่หันไปใช้ช่องทางตลาดมืด แต่หอการค้าจังหวัดเชียงรายและหอการค้าจังหวัดตากได้พยายามหาวิธีในกลุ่มคณะกรรมการหอการค้าจังหวัดต่างๆ ที่มีพื้นที่อยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า เพื่อร่วมกันเสนอและผลักดันให้คณะรัฐมนตรีรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน จัดตั้งคณะกรรมการการค้าชายแดนระหว่างประเทศขึ้น ซึ่งจะเป็หน่วยงานประสานงานดูแลในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และติดตามผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะดูแลประเด็นการค้าในส่วนของประเทศคู่ค้าชายแดน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับการค้าชายแดนทุกจุดระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่กระทรวงพาณิชย์ กรมศุลกากร กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ ตลอดจนฝ่ายต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย ซึ่งแต่เดิมความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้านจะผูกพันเพียงความมั่นคงทางทหาร และมีเพียงคณะกรรมการที่ดูแลด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนระหว่างประเทศเท่านั้น เช่น คณะกรรมการไทย-พม่า คณะกรรมการไทย-ลาว เป็นต้น²⁰²

นอกจากนี้ เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการแข่งขันกับจีนและสิงคโปร์ หอการค้าจังหวัดตากได้ดำเนินการติดต่อกับนายวีระศักดิ์ พุทธะกุล เอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศพม่าและนายสำเร็จ ไตรอุโหมต ที่ปรึกษาด้านพาณิชย์ประจำเมืองย่างกุ้งในขณะนั้น เพื่อเจรจากับรัฐบาลพม่าในเรื่องชายแดนแม่สอด รวมทั้งผลักดันผ่านนายอุดร ตันติสุนทร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตาก พรรคพลังธรรม เพื่อเร่งสร้างสะพานสันติภาพไทย-พม่า เชื่อมต่อระหว่างแม่สอดกับเมียวดี²⁰³ ซึ่งในท้ายที่สุด ได้มีการร่วมลงนามกับเอกอัครราชทูตพม่าประจำประเทศไทยในคำแถลงร่วมในการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ข้ามแม่น้ำเมย ที่จังหวัดตาก ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533 และทำพิธี

²⁰¹ ศุภกาญจน์ พงษ์ยี่ห่อ, บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน, หน้า 169

²⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 170-171.

²⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 172.

เปิดสะพานมิตรภาพไทย-พม่า อย่างเป็นทางการในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2540 พร้อมกับเปิดด้านการค้าแม่สอด-เมียวดี เป็นด่านถาวรอย่างเป็นทางการอีกด้วย²⁰⁴

การรวมพลังกันระหว่างหอการค้าชายแดนเพื่อช่วยเหลือกัน แก้ไขปัญหาร่วมกันและการผลักดันการให้ปัญหาได้รับการแก้ไขจากหน่วยงานรัฐยังมีให้เห็นเสมอๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือกันป้อนสินค้าให้กับพ่อค้าพม่าในยามที่ด่านชายแดนถาวรด้านใดด้านหนึ่งถูกรัฐบาลทหารพม่าสั่งปิด หรือกรณีที่หน่วยงานรัฐเปลี่ยนแปลงกฎข้อบังคับอันส่งผลกระทบต่อบรรดานักธุรกิจต่างๆ บรรดาหอการค้าจังหวัดก็ได้รวมตัวกันเคลื่อนไหว เพื่อหาทางให้เลื่อนการบังคับใช้หรือยกเลิกประกาศดังกล่าวไป เช่น กรณีการเปลี่ยนแปลงข้อบังคับของกรมศุลกากรตามประกาศที่ 54/2538 เรื่องข้อบังคับเกี่ยวกับสินค้าที่ส่งออกนอกราชอาณาจักร ทางด้านศุลกากรชายแดน หอการค้าจังหวัดชายแดนไทยพม่าได้รวมตัวกันทำหนังสือถึงคณะกรรมการเศรษฐกิจ สภาผู้แทนราษฎร ให้มีคำสั่งทบทวน ยกเลิก หรือชะลอการบังคับใช้ออกไปก่อน อีกทั้งยังได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังกระทรวงต่างประเทศ กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ ทูตไทยประจำกรุงย่างกุ้ง อธิบดีกรมการค้าต่างประเทศ อธิบดีกรมเศรษฐกิจ กระทรวงการต่างประเทศ ด้านศุลกากรอำเภอแม่สอด นายอำเภอแม่สอด สรรพกร อำเภอแม่สอด ผู้ว่าราชการจังหวัดตาก หัวหน้าชุดควบคุมชายแดนที่ 34 กองทัพภาคที่ 3 และหอการค้าไทย จนในที่สุดกรมศุลกากรได้ยกเลิกมาตรการบังคับดังกล่าว²⁰⁵

ชาวจีนแม่สอดมีอำนาจนำอยู่ได้ในแม่สอดเพราะเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น เนื่องจากคนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากชาวจีน เช่น การจัดตั้งโรงเรียนที่เก็บค่าเล่าเรียนต่ำทำให้ลูกหลานของคนทุกชาติพันธุ์มีโอกาสเรียนหนังสือ การบริจาคสิ่งของ การบริจาคเงินทอง ไม่ใช่แค่ในท้องถิ่นจังหวัดตาก แต่รวมไปถึงพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทยและประเทศพม่า สิ่งเหล่านี้สร้างภาพลักษณ์ให้คนจีนเป็นเศรษฐกิจที่ดีมีน้ำใจ เป็นที่ยอมรับของคนท้องถิ่น และการที่ชาวจีนมีอำนาจนำทางการเมือง ทั้งการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับประเทศ ทำให้คนท้องถิ่นคาดหวังว่าคนจีนในฐานะนักการเมืองจะสามารถดึงงบประมาณจากรัฐบาลมาพัฒนาท้องถิ่นได้

การที่ชาวจีนมีอำนาจนำดังกล่าวมานี้จึงทำให้ชาวจีนแม่สอดมีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดให้เป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ”

²⁰⁴ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, “ผลการดำเนินงานของรัฐบาล 16 สิงหาคม 2531- 30 พฤศจิกายน 2532, หน้า 248-249 (เอกสารอัดสำเนา) อ้างใน ศุภกาญจน์ พงษ์ยี่ห้ำ, บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน, หน้า 17.

²⁰⁵ ศุภกาญจน์ พงษ์ยี่ห้ำ, บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน, หน้า 172.

4.3 การสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอด

คนจีนแม่สอดมีบทบาทอย่างเด่นชัดในการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดจากเดิมที่เมืองแม่สอดเคยมีความหมายว่าเป็นเมืองแห่งตลาดมืดที่เต็มไปด้วยธุรกิจผิดกฎหมาย ซึ่งผู้ประกอบการในตลาดมืดที่แม่สอดนี้ต้องเสี่ยงอันตรายต่างๆ นานา โดยคนจีนแม่สอดพยายามให้คนทั้งหลายได้รับรู้ว่าเมืองแม่สอดเป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” ซึ่งหากรัฐบาล ข้าราชการ เอกชน และประชาชนทั่วไปยอมรับว่าเมืองแม่สอดเป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” ที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็วและมีอนาคตอันสดใสแล้วก็จะทำให้สามารถดึงเอางบประมาณของรัฐมาใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในแม่สอดสามารถดึงความสนใจของภาคเอกชนให้เข้ามาลงทุนในกิจการขนาดใหญ่มากขึ้น และช่วยดึงดูดผู้จ้างแรงงานให้เข้ามาขายแรงงาน ทั้งหมดนี้จะส่งเสริมให้แม่สอดมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสามารถแข่งขันกับเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศพม่า เช่น ย่างกุ้ง ทะวาย ที่กำลังดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น เวียดนาม ยุโรป ฯลฯ เพราะถ้าปล่อยให้เมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของพม่าเติบโตขึ้นจนล้ำหน้าแม่สอด-เมียวดี ก็จะส่งผลให้กลุ่มทุนจีนในแม่สอดและกลุ่มทุนในเมียวดี (ซึ่งมีเครือข่ายความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างแนบแน่น) ไม่สามารถขายสินค้าในพม่าได้มากเหมือนดังในอดีตที่ผ่านมา กลุ่มทุนจีนในแม่สอดจึงพยายามทำให้คนทุกกลุ่มรับรู้ว่ามีอัตลักษณ์เป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การทำให้รัฐบาลดำเนินนโยบายทำให้เมืองแม่สอดมีฐานะเป็น “เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” ในท้ายที่สุด

บทบาทของคนจีนแม่สอดในการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดนี้ เกิดขึ้นในขณะที่คนหลายกลุ่มในสังคมไทยและในแม่สอดพยายามสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดที่แตกต่างกันออกไป และคนจีนแม่สอดก็ยอมรับในอัตลักษณ์เหล่านี้ด้วย แต่อัตลักษณ์แม่สอดเหล่านี้ไม่เพียงพอที่จะทำให้คนจีนแม่สอดบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงมีความพยายามของคนจีนแม่สอดที่จะสร้างอัตลักษณ์อีกด้านหนึ่งของแม่สอด นั่นคือการเป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องทำความเข้าใจการสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดที่เน้นความหมายในด้านอื่นๆ ของเมืองแม่สอดโดยสังเขป เพื่อจะเข้าใจอัตลักษณ์ที่หลากหลายของเมืองแม่สอด ตลอดจนเข้าใจด้วยว่าอัตลักษณ์ที่เคยมีอยู่แล้วนั้นยังไม่ตอบสนองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนจีนแม่สอดโดยตรง ทำให้คนจีนแม่สอดจำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์แม่สอดในฐานะ “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” ขึ้นมา

4.3.1) การสร้างประวัติศาสตร์ “แม่สอด” ภายใต้ร่มเงาประวัติศาสตร์ชาติไทย

อัตลักษณ์หนึ่งของแม่สอดคือการเป็นเมืองที่เก่าแก่ที่เคยมีชื่อในศิลาจารึกสุโขทัยว่า “เมืองลวด” ซึ่งเป็นเมืองที่มีกษัตริย์เชื้อขุนสามชนปกครอง โดยอยู่ร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัย แม้ว่าเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองลวดในงานเขียนทางประวัติศาสตร์จะเป็นเรื่องของขุนสามชนที่ได้ชนช้างกับ

กษัตริย์แห่งสุโขทัย และต้องพ่ายแก่พ่อขุนรามคำแหง แต่เรื่องราวดังกล่าวนี้ก็ยืนยันในความสำคัญ
ของเมืองลพบุรีในอดีต ซึ่งทำให้คนแม่สอดภาคภูมิใจในเมืองของตน

เมืองแม่สอดได้รับการสร้างประวัติศาสตร์ให้เป็นเมืองหนึ่งในประเทศไทยแต่โบราณ แม้ว่าใน
ความเป็นจริงในรัฐโบราณหรือรัฐแบบจารีต ยังไม่มีเขตแดนที่แน่นอนตายตัว เขตแดน (Boundary)
มีความสำคัญในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ที่บ่งบอกถึงขอบเขต
อำนาจอธิปไตยของรัฐนั้นๆ หากเราเอาเขตแดนเป็นตัววัดว่าตรงไหนคือพื้นที่ชายแดน แม่สอดคง
เป็นพื้นที่ชายแดนนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2411 เมื่ออังกฤษได้กำหนดให้แม่น้ำเมย²⁰⁶ เป็นเส้นเขตแดนแบ่ง
ระหว่างพม่ากับสยาม การเกิดเส้นเขตแดนเป็นผลจากการที่อังกฤษเป็นฝ่ายชนะสงครามในสงคราม
ระหว่างอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2369 ทำให้ได้ยึดหัวเมืองทางใต้ของพม่าไว้ได้ และถ้าหาก
กำหนดว่าเส้นเขตแดนเป็นตัววัดความเป็นชายแดน แสดงว่าก่อน พ.ศ. 2411 พื้นที่ตรงบริเวณแม่
สอดนั้นจะมีเจ้าของชาติใดชาติหนึ่งหรือรัฐใดรัฐหนึ่ง แต่เป็นพื้นที่ที่รัฐชายขอบที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ
อำนาจรัฐใด

อย่างไรก็ตาม ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอแม่สอดได้ถูกเล่าให้มีความเกี่ยวข้องกับ
เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทย กล่าวคือ อธิบายว่าแม่สอดนี้เป็นชายแดนที่สำคัญมา
ตั้งแต่อาณาจักรแรกของไทย คือนับตั้งแต่อาณาจักรสุโขทัยลงมา ประวัติศาสตร์ได้เล่าเรื่องราวความ
เป็นท้องถิ่น “ชายแดน” ผ่านตัวละครที่เป็น “บุคคลสำคัญ” ของท้องถิ่นที่เปรียบเสมือนตัวเชื่อมโยง
ให้เห็นว่า “แม่สอด” ถึงแม้จะเป็นพื้นที่ชายแดนที่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจของรัฐ แต่ก็ยังเป็น
พื้นที่ที่มีบทบาทต่อความเป็นมาและการดำรงอยู่ของชาติไทย โดยบรรพบุรุษของท้องถิ่นเป็นผู้มี
ความสำคัญต่อชาติไทยเสมอมา บุคคลสำคัญของท้องถิ่นถูกเล่าให้กลืนเป็นส่วนหนึ่งของ
ประวัติศาสตร์แห่งชาตินับตั้งแต่ อาณาจักรสุโขทัย อโยธยา รัตนบุรี เช่น ขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรี เจ้า
พ่อพะวอ และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นต้น

ขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรี : ที่มาของข้อสันนิษฐานว่า “แม่สอด” คือ “เมืองลพบุรี” ในอดีตกาล

ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ด้านที่ 1 มีข้อความกล่าวว่า ในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ซึ่งเป็น
พระราชบิดาของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชนั้น ขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรีได้ยกทัพมาตีเมืองตาก พ่อ
ขุนศรีอินทราทิตย์ได้ยกกองทัพออกจากเมืองสุโขทัยออกไปจับได้ เมื่อพระองค์ได้ชนช้างกับขุน
สามชนแล้วเกิดเสียที่ถูกขุนสามชนรุมไล่ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชขณะนั้นมีพระชนม์ได้ 19
พรรษา ได้เสด็จไปในกองทัพด้วยจึงไสช้างเข้าขัดขวางเพื่อช่วยพระราชบิดาและทรงเอาชนะขุน
สามชนได้ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์จึงพระราชทานพระนามพระโอรสว่า “รามคำแหง”²⁰⁷

²⁰⁶ หรือที่ชาวพม่าเรียกกันว่า แม่น้ำตองอิน

²⁰⁷ กรมศิลปากร, *จารึกสมัยสุโขทัย* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2527), หน้า 8-9.

ข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 1 ดังกล่าวข้างต้นมักจะถูกอ้างอิงในการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของอำเภอแม่สลดบ่อยครั้ง ผ่านหนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึงตามหนังสือต่างๆ ที่ทางราชการจัดพิมพ์ในโอกาสพิเศษทั้งหลายด้วย

ชื่อของ “เมืองลวด” แห่งที่ 2 ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ด้านที่ 4 ได้กล่าวถึงอาณาจักรสุโขทัยในรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหงนกว้างขวางเอาไว้ดังนี้ “ปราบเบื้องตะวันออก รอดสรวลสองแคว ลุมบาจายสะคาทำฝั่งของ ถึงเวียงจันทร์ เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอนรอดคนที พระบางแพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ผังมหาสมุทรเป็นที่แล้วเบื้องตะวันตก รอดเมืองลวด เมือง....หงสาวดี สมุทรหำเป็นแดนเบื้องดินนอน รอดเมืองแพร่ เมืองม่าน เมืองพลัว ฟันฝั่งของเมืองชวาเป็นที่แล้ว ปลุกเลี้ยงฝูงลูกบ้าน ลูกเมืองนั้น ชอบด้วยธรรมด้วยทุกคน”²⁰⁸ เนื้อหาในศิลาจารึกส่วนนี้ กล่าวถึงอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงซึ่งมีความกว้างขวาง พระราชอำนาจแผ่ไพศาล ทางตะวันตกนับตั้งแต่ “เมืองลวด” ไปถึงยัง “หงสาวดี” นอกจากนี้ประวัติศาสตร์แม่สลดแทบทุกฉบับยังระบุด้วยว่าชื่อ “เมืองลวด” ที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกในปัจจุบันก็คืออำเภอแม่สลด จังหวัดตาก²⁰⁹ เพื่อเน้นว่าแม่สลดเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยมาแต่โบราณ

“เมืองลวด” เป็นที่รับรู้กันมานานแล้วจากหน้าหนังสือเรียนประวัติศาสตร์และคนแม่สลดจำเป็นต้องรู้อย่างขึ้นใจด้วยเพราะว่าเหตุการณ์อันเกี่ยวข้องกับเมืองลวดนี้เป็นการทำสงครามครั้งแรกที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชมหาบุรุษของไทยเริ่มมีความรุ่งโรจน์ มีชื่อเสียงขึ้นในขณะที่มีอายุเพียง 19 ปีเท่านั้น และเมื่อประวัติศาสตร์ดังกล่าวถูกดักย่ำให้อยู่ในความทรงจำผ่าน “อนุสาวรีย์สงครามชนช้าง” หรือ “เจดีย์ยุทธหัตถี” ที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ก็ยิ่งช่วยยืนยันถึงความมีตัวตนจริงของ “เมืองลวด” และ “ขุนสามชน”

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีบทบาทสำคัญในการทำให้ “เมืองลวด” ในศิลาจารึกสุโขทัยเป็นเมืองเดียวกับ “เมืองแม่สลด” เมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จไปเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2464 ได้ทรงแวะทอดพระเนตรบริเวณเมืองตากเก่า²¹⁰ ทรงสันนิษฐานว่าการที่ชื่อ “เมืองลวด” หายไปเพราะถูกเพี้ยนเป็น “เมืองสลด” หรือ “แม่สลด” เมื่อพระองค์ทรงพบเจดีย์แบบสุโขทัยบนยอดดอยเตี้ยๆ แห่งหนึ่ง ก็ทรงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเจดีย์ยุทธหัตถีที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะในสงครามชนช้างของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชกับขุนสามชนเจ้าเมืองลวด ทรง

²⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

²⁰⁹ ถ้ำจูล์ ฮวนเจริญ, *เกร็ดพงศาวดารกรุงสุโขทัย*, ฉบับแก้ไข (กรุงเทพฯ : ส.เอเชียเพรส, 2550), หน้า 47-48.

²¹⁰ เมืองตากมีเป็น 2 เมือง คือเมืองตากเก่าตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง และเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่าบ้านตากหรืออำเภอบ้านตาก ในปัจจุบัน เมืองตากใหม่ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงที่บ้านระแหง หรือเมืองระแหง อยู่ห่างได้เมืองตากเก่าลงมาประมาณ 15 กิโลเมตร เมืองตากใหม่ปัจจุบันก็คือตัวอำเภอเมืองจังหวัดตาก

สันนิษฐานด้วยว่า เมืองตากเดิมเคยเป็นเมืองขึ้นของขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรี เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ตั้งอาณาจักรเป็นอิสระได้ที่เมืองสุโขทัยท่านองจะจึงเมืองตาก พ่อขุนสามชนจึงมาตีคืนเลยเป็นศึกการชนช้างดังกล่าว²¹¹

แม้ว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชจะไม่ได้ทรงสันนิษฐานโดยตรงว่าผู้โปรดให้สร้างเจดีย์คือพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แต่ต่อมาได้มีการเขียนไว้ในหนังสือการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาและวิชาประวัติศาสตร์ของสถานศึกษาต่างๆ และในหนังสือของหน่วยราชการในท้องถิ่นจังหวัดตาก ที่ทำให้รับรู้กันทั่วไปว่าเจดีย์แห่งนั้นพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะในสงครามชนช้างกับขุนสามชน ทั้งๆ ที่ลักษณะทางศิลปะและหลักฐานที่สัมพันธ์กับอายุของเจดีย์ แสดงว่าเจดีย์ดังกล่าวน่าจะมีอายุมากที่สุดไม่เกินรัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชาไทย ซึ่งเป็นชั้นพระราชพงศาวดารของพ่อขุนรามคำแหง และเจดีย์องค์นี้ไม่ได้ตั้งอยู่โดดๆ ดังคำสันนิษฐานของสมเด็จพระบรมราชาธิราช แต่มีฐานของพระวิหารอยู่เบื้องหน้า จึงเป็นส่วนหนึ่งของวัด ส่วนบริเวณด้านเหนือและด้านใต้ของเนินเขาภูนี้ก็เป็นที่ใหญ่ซึ่งไม่เหมาะที่จะกระทำศึกชนช้างแต่อย่างใด²¹²

ในระยะหลัง มีความพยายามในการค้นหาเรื่องราวหรือประวัติความเป็นมาของ “เมืองลพบุรี” โดยหลายฝ่าย ซึ่งทำให้เกิดข้อสันนิษฐานที่หลากหลายขึ้น แต่ก็ยังไม่มีการเขียนเรื่องใดที่น่าเชื่อถือจนเป็นที่ยอมรับของวงวิชาการ อาจสรุปข้อสันนิษฐานต่างๆ เกี่ยวกับเมืองลพบุรีได้ดังต่อไปนี้

1. มีผู้สันนิษฐานว่า เมืองลพบุรีอยู่ที่เมืงวัด โดยให้เหตุผลว่าถ้าเดินทางตามลำน้ำเมยตั้งแต่บริเวณต้นน้ำทางทิศใต้ของอำเภอแม่สอดขึ้นไปจนถึงเขตอำเภอแม่สะเรียง จะพบร่องรอยของชุมชนโบราณที่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ 2 แห่ง แห่งแรกอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มของแม่สอด แต่ว่าอยู่ริมลำน้ำเมยทางฝั่งตะวันตกอันเป็นเขตเมืองเมืงวัดของพม่า เป็นชุมชนรูปสี่เหลี่ยมมีคูน้ำ และกำแพงชั้นเดียว มีขนาดประมาณ 1050*1000 เมตร แต่ศรีศักร วัลลิโภดม ไม่เห็นด้วยกับข้อสันนิษฐานนี้ เพราะเมื่อข้ามฟากไปคูก็พบแนวกำแพงเมืองที่ก่อด้วยอิฐ ภายในบริเวณกำแพงเมืองเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวพม่า ตรงกลางเมืองมีวัดเก่าเป็นแบบพม่ามีพระเจดีย์แบบพม่าสูงใหญ่ ไม่สามารถสำรวจจุดโบราณวัตถุตามผิวดินได้ อีกทั้งไม่พบเห็น โบราณวัตถุใดที่สัมพันธ์กับแคว้น

²¹¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ, “ตำนานแสนอ เจดีย์พุทธหัตถ์ไม่มีในสยาม”, *เจดีย์พุทธหัตถ์มีจริงหรือ?*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2550) : 10-11.

²¹² ดูรายละเอียดของข้อสังเกตบางประการที่ไม่เห็นด้วยกับข้อสันนิษฐานเดิมที่ว่าเจดีย์พุทธหัตถ์ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชใน ศรีศักร วัลลิโภดม, “เจดีย์พุทธหัตถ์ของ 2 กษัตริย์ไทย”, *เจดีย์พุทธหัตถ์มีจริงหรือ?*, หน้า 131-134.

สุโขทัย ชาวพม่าที่อยู่ในเขตเมืองนี้บอกว่าเป็นเมืองที่สร้างมาราว 200 กว่าปีนี้เอง จึงไม่ได้ข้อเท็จจริงอะไร²¹³

2. มีผู้สันนิษฐานว่า “เมืองลวด” อยู่ที่บ้านแม่ต้าน อำเภอนาทองยงจังหวัดตาก ซึ่งเป็นเมืองเก่าที่ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอมะสอไปทางเหนือประมาณ 80 กิโลเมตร ห่างจากบริเวณที่ตั้งของอำเภอนาทองยงไปทางทิศตะวันออกประมาณ 3 กิโลเมตร มีเมืองเก่าตั้งอยู่บนดอยเชิงเขาติดกับฝั่งแม่น้ำเมย ยังไม่มีผู้ใดทราบว่ามีชื่อเมืองอะไร ในพ.ศ.2501 ตำรวจตระเวนชายแดนได้รายงานไปยังกรมศิลปากรว่าพบเมืองเก่า เมื่อกรมศิลปากรได้ตรวจโบราณสถานและโบราณวัตถุได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ว่า สงสัยจะเป็นเมืองลวดของขุนสามชน²¹⁴

แม้ว่าในรายงานของอธิบดีกรมศิลปากรจะมีข้อสันนิษฐานที่เห็นด้วยว่าเมืองร้างแม่ต้านนี้น่าจะเป็นเมืองลวด โดยกล่าวว่า ภูมิประเทศที่จะต้องเดินทางไปถึงเมืองนี้เป็นป่าทึบต้องเดินทางโดยล่องแพจากแม่สอไปตามลำน้ำเมยราว 6-7 วัน ถ้าเดินทางในระหว่างเดือนมีนาคมถึงเมษายนจะต้องล่องแพนานถึง 10 วัน ส่วนขากลับต้องเดินกลับเพราะน้ำไหลไปทางเหนือเดินทาง 5 วัน 5 คืน ระยะทางดังกล่าวนี้ทำให้ชวนคิดไปได้ว่าอาจเป็นเมืองลวดจริงๆ เพราะมีโบราณสถานเหลืออยู่ต่างจากเมืองแม่สอที่ไม่มีโบราณวัตถุใดๆ ที่เป็นหลักฐานว่าเคยเป็นเมืองในสมัยสุโขทัย²¹⁵ อย่างไรก็ตาม หน่วยศิลปากรที่ 3 สุโขทัยได้เดินทางมาสำรวจเมืองเก่าบ้านแม่ต้านอีกครั้งหนึ่งในพ.ศ.2516 โดยได้สำรวจแนวคูเมืองและกำแพงเมือง พบว่ากำแพงเมืองด้านตะวันตกมีรอยตัดเนินดินธรรมชาติให้เป็นคูติดต่อกันกับห้วยลึก ซึ่งมีคันเนินดินโค้งอ้อมไปตามเชิงเขาติดห้วยลึกไปทางทิศเหนือจนจรดภูเขา ด้านทิศใต้ของเมืองติดกับแม่น้ำเมย กำแพงเมืองด้านนี้คงจะพังลงน้ำไปมาก ภายในกำแพงเมืองได้สำรวจพบวัดร้างที่มีร่องรอยการก่อสร้างมาแต่สมัยโบราณรวม 6 วัด และมีเจดีย์เล็กๆ อีก 2 แห่ง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากลักษณะทางศิลปกรรมแล้วก็กำหนดอายุได้เพียงแค่สมัยเชียงแสนตอนปลาย หรืออีกนัยคือสมัยอยุธยาตอนต้นลงมาเท่านั้นเอง ไม่พบร่องรอยอะไรโดยเฉพาะเศษเครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่เป็นแบบสุโขทัย เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า トラบจนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนและน่าเชื่อถือว่าเป็นเมืองใดคือ “เมืองลวด” ที่ได้รับการกล่าวถึง

²¹³ ศรีศักร วัลลิโภดม, *เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย*, รายงานการวิจัย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532, หน้า 116-117.

²¹⁴ พูลหลวง (นามแฝง), “ข้อคิดจากเมืองร้างที่ค้นพบในจังหวัดตาก อันน่าสงสัยกันว่าจะเป็นเมืองลวด”, *เรื่องน่ารู้จากอดีต* (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2509), หน้า 41-53.

²¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43

ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย²¹⁶ แต่การที่ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าเมืองใดคือเมืองลวด ก็ทำให้คนแม่สอดทั่วไปยังคงมีความเชื่อว่าแม่สอดก็คือเมืองลวดในอดีตนั่นเอง

3. มีข้อสันนิษฐานที่กล่าวว่า “เมืองลวด” น่าจะอยู่บริเวณที่เป็นซากเมืองร้างที่พบในตำบลแม่ตั้น อำเภอแม่ระมาด ห่างจากแม่สอดไปทางทิศเหนือ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่ตั้นอันเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำปิง มีการค้นพบซากปรักหักพังของโบราณสถานและพระพุทธรูปเก่าสมัยสุโขทัยอยู่จำนวนหนึ่ง ดังที่มีผู้รายงานไว้ว่า

“... “เมืองลวด” เป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่งในโบราณกาล ตั้งประชิดชายแดนในสมัยกรุงสุโขทัย เป็นราชธานี มีพ่อขุนสามชนเป็นเจ้าเมืองปกครองอยู่ หลักฐานหลายอย่างก็อ้างอิงว่า เมืองลวดนี้ไม่ใช่อยู่ที่แม่สอด จากข้อความในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชตอนหนึ่งที่กล่าวถึงที่มาของพระนาม “รามคำแหง” ของพระองค์เอาไว้บอกความไว้ชัดเจนว่า... ในสมัยสุโขทัย พ่อขุนสามชนเจ้าเมืองลวด ซึ่งมีเมืองอยู่ประชิดชายแดนได้นำทัพอันเกรียงไกรมาตีเมืองตาก เมืองชายแดนของสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงทราบข่าวจึงยกกองทัพไปช่วยป้องกันเมืองตากไว้ เหตุการณ์ทั้งหลายได้ผันแปรจนเปิดโอกาสให้พ่อขุนรามคำแหงได้แสดงฝีมือและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ในการสัประยุทธ์บนหลังช้าง ไกลๆ ห้วยแม่ระมาด เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติในการทำยุทธหัตถีครั้งนั้น จึงมีการสร้างเจดีย์แบบสุโขทัย มีรูปลักษณะทรงดอกบัวตูม เวลานั้นอยู่ในบริเวณท้องที่ตำบลเกาะตะเภา อ.บ้านตาก จ.ตาก ห่างไปจากตัวเมืองทางทิศตะวันตกของแม่น้ำปิงประมาณ 31 กม. สำหรับพื้นที่บริเวณดังกล่าวเชื่อกันติดต่อกับอำเภอแม่ระมาดในเขตตำบลสามหมื่น ตำบลแม่ตั้น อยู่ห่างจากอำเภอแม่สอดไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 40-50 กม. หลักฐานพอเป็นสิ่งที่พิสูจน์เพื่อยืนยันข้อเท็จจริง เช่น การค้นพบซากเจดีย์ ซากกำแพงที่ปรักหักพังอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว จากร่องรอยที่ค้นพบยังไม่มีการคลี่คลายเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง แต่ก็มีหลายๆคนพูดต่อกันมาหลายสมัยว่า บริเวณแห่งนั้นคือ...เมืองลวดในอดีตกาล ...”²¹⁷

จะเห็นได้ว่ายังไม่สามารถหาข้อสรุปได้เกี่ยวกับที่ตั้งของ “เมืองลวด” อย่างแน่ชัด ที่ผ่านมาเป็นเพียงข้อสันนิษฐานว่าเมืองลวดน่าจะอยู่ที่ใดเท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงที่ได้รับการยอมรับกันในขณะนี้คือ บริเวณที่ตั้งชุมชนแม่สอดในปัจจุบันนี้ไม่น่าจะเป็นที่ตั้งของเมืองลวดในยุคสุโขทัยได้ เหตุผลที่นำมาเสนอและมีน้ำหนักพอสมควรได้แก่ การที่ภายในอาณาบริเวณของอำเภอแม่สอดไม่ปรากฏหลักฐานหรือร่องรอยทางโบราณคดีที่มีอายุร่วมสมัยหรือใกล้เคียงกับยุคสุโขทัยเลย

²¹⁶ มะลิ โกลสันเทียะ, “เมืองเก่าบ้านแม่ตั้น อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก”, วารสารศิลปากร ปีที่ 17 เล่มที่ 4 (พฤศจิกายน, 2516) : 97-106.

²¹⁷ สมศักดิ์ เขาวงกตพิณ, “จริงหรือ..ที่เขาพูดว่า แม่สอดเป็นแดน “แม่” เมืองแสน”, สารคดีท่องเที่ยวชายแดนตะวันตกสุดของไทย ที่แม่สอด และอำเภอใกล้เคียง : 3-15

เนื่องจากยังขาดข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับเมืองลพดว่าตั้งอยู่ในบริเวณอื่น มิได้เป็นเมืองเดียวกันกับเมืองแม่สออด ทำให้ชาวแม่สออดยังคงพอใจที่จะเล่าขานกันสืบต่อมาว่า “แม่สออด” เป็นเมืองเดียวกับ “เมืองลพด” ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้รับการอธิบายผ่านเรื่องเล่า “ขุนสามชน” วีรบุรุษท้องถิ่นที่มีชื่อปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอาณาจักรสุโขทัย การที่ชาวแม่สออดได้ร่วมกันก่อตั้งศาลเจ้าพ่อขุนสามชน ตั้งอยู่ที่ฝั่งขวาของถนนสายตากแม่สออด ก่อนถึงอำเภอแม่สออด 10 กิโลเมตร โดยศาลนี้สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2523 สะท้อนให้เห็นถึงการที่ชาวแม่สออดรับรู้และยอมรับนับถือขุนสามชนในฐานะของกษัตริย์สำคัญพระองค์หนึ่งที่ทรงปกครอง “เมืองลพด” ในยุคเดียวกันกับพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงปกครองสุโขทัย นอกจากนี้แล้วในสมัยหนึ่งอำเภอแม่สออดมีโรงภาพยนตร์ชื่อ “ศรีเมืองลพด” ก็ยังคงยกย่องว่า “เมืองลพด” ในยุคสุโขทัยก็คือ “แม่สออด” ในปัจจุบันนั่นเอง ความเชื่อนี้มิได้ทำให้ชาวเมืองแม่สออดถูกมองว่าเป็นศัตรูของชาติไทย เพราะการรบกวนระหว่างกษัตริย์ที่ครองอาณาจักรไทยต่างๆ ในสมัยโบราณถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา ความเชื่อเกี่ยวกับเมืองลพดก็คือเมืองแม่สออดมีความสำคัญในแง่ที่ช่วยยืนยันว่าเมืองแม่สออดเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของประเทศไทยมานานแล้ว และในปัจจุบันคนไทยก็ควรยอมรับว่าเมืองแม่สออดมีความสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมมากเป็นพิเศษ

เจ้าพ่อพะวอ : นักรบชาวกะเหรี่ยงของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชผู้จงรักภักดีในผืนแผ่นดินไทย

เจ้าพ่อพะวอเป็นฝักรักษ์ในท้องถิ่นที่ชาวกะเหรี่ยงในแถบชายแดนนับถือมาเป็นเวลานาน ดังปรากฏว่ามีศาลเจ้าพ่อพะวออยู่หลายแห่ง ทั้งในเขตอำเภอแม่สออดและพื้นที่ใกล้เคียง หรือแม้แต่ในประเทศพม่า แต่ในเมืองแม่สออดนั้นเจ้าพ่อพะวอได้รับการให้ความหมายที่เชื่อมโยงมาถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชประมาณทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ในช่วงเวลาที่มีการค้าบริเวณชายแดนถูกกฎหมายและขยายตัวขึ้นมาก ซึ่งทำให้เจ้าพ่อพะวอมีความสำคัญมากขึ้นในเมืองแม่สออด เพราะกลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของเมืองแม่สออดที่แสดงว่าคนแม่สออดที่แต่เดิมมิใช่คนไทยก็ยังจงรักภักดีต่อชาติไทยและพระมหากษัตริย์แห่งชาติของไทย เรื่องเล่าเกี่ยวกับพะวอนี้เป็นการยืนยันว่าแม้ว่าเมืองแม่สออดจะประกอบด้วยคนในหลากหลายชาติพันธุ์ แต่เมืองแม่สออดก็เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยและมีความสำคัญต่อชาติไทยตลอดมา รัฐไทยและคนไทยจึงควรตระหนักในความสำคัญของเมืองแม่สออดและส่งเสริมให้แม่สออดมีความเจริญในด้านต่างๆ

เรื่องเล่าเรื่องหนึ่งกล่าวว่า “เจ้าพ่อพะวอ” เป็นชนชาติกะเหรี่ยง โดยสันนิษฐานมาจากชื่อ คำนำหน้าว่า “พะ” เป็นภาษากะเหรี่ยงที่ใช้นำหน้านามแปลว่า “นาย” คำว่า “วอ” อาจเพี้ยนมาจากคำว่า “วา” แปลว่า “สีขาว” เมื่อรวมความแล้ว “พะวอ” ก็คือ “นายขาว” และมีเรื่องเล่าอีกว่านายขาวผู้นี้ได้เดินป่าหาล่าสัตว์ เกิดพลัดตกเขาลงมาถึงความตายกลายเป็นผีป่า ซึ่งในอดีตบริเวณป่าที่เป็น

ที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อพะวอเป็นเส้นทางเดินและเส้นทางวัวต่างเชื่อมระหว่างด่านแม่สอดไปยังแขวงเมืองตาก ส่วนในปัจจุบันเป็นเส้นทางเดินรถสายตาก-แม่สอด

เรื่องเล่าอีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า “พะวอ” เป็นชนชาติลาว ซึ่งได้อาสนาทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไปปราบกบฏเจ้าเมืองตะแวก พระนักรัตถา กระทั่งจับตัวมาได้ทรงตัดศีรษะเอาโลหิตล้างพระบาท จากนั้นทรงแต่งตั้งให้ “พะวอ” แม่ทัพหน้าด่าน สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นด่านแม่ละเมา

แต่ตำนานของ “เจ้าพ่อพะวอ” ที่ได้รับการเชื่อถือและมีการกล่าวอ้างมากที่สุดของชาวแม่สอดคือ เจ้าพ่อพะวอเป็นนักรบชาวกะเหรี่ยง ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงแต่งตั้งให้มีศักดิ์ฐานะเป็นนายด่านแม่ละเมาเมืองหน้าด่านของไทยในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช คอยดูแลรักษาด่านและหาข่าวแจ้งเหตุเมื่อมีข้าศึกศัตรูรุกกล้าแดนมา²¹⁸ มุลนิธิเจ้าพ่อพะวอ ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นที่เมืองแม่สอดเมื่อ พ.ศ.2523 ได้ตีพิมพ์หนังสือเพื่อเล่าเรื่องราวของพะวอในฐานะนักรบชาวกะเหรี่ยงของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชผู้จงรักภักดีในผืนแผ่นดินไทยดังกล่าวมานี้

ศาลเจ้าพ่อพะวอได้รับการสร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.2507 ขณะทางหลวงสายตาก-แม่สอดกำลังได้รับการก่อสร้างอยู่ (เป็นถนนลูกรัง) กลุ่มพ่อค้า ข้าราชการและประชาชนทั่วไปได้ร่วมกันสร้างศาลขึ้นใหม่ เป็นศาลจัตุรมุข โดยอันเชิญดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของท่านเจ้าพ่อพะวอ และผู้กล้าหาญทั้งหลายจากศาลเดิมที่เชิงเขาด้านทิศเหนือมายังเชิงเขาทางทิศใต้ของขุนเขา ดังที่เห็นปัจจุบัน(พร้อมกันสร้างรูปจำลองของท่านขนาดเท่าองค์จริงด้วยทองสำริด อันเชิญขึ้นประดิษฐาน ณ ศาลเจ้าพ่อพะวอมาตราบนานเท่าทุกวันนี้ ต่อมาในปี พ.ศ.2509 มีการสร้างรูปหล่อลอยองค์เจ้าพ่อพะวอขึ้นมารุ่นแรกขึ้นมา

ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2512 เส้นทางคมนาคมสายตาก-แม่สอดใกล้แล้วเสร็จ ศาลเจ้าพ่อพะวอจึงถูกย้ายมาอยู่ริมถนนสายใหม่ ณ สถานที่ปัจจุบัน แล้วให้กรมศิลปกรออกแบบและสร้างรูปหล่อเจ้าพ่อพะวอเท่าองค์จริงในรูปลักษณะของนักรบและรูปหล่อลอยองค์ขนาดเล็กขึ้นมา ในเวลาต่อมา มีการสร้างเหรียญเจ้าพ่อพะวอขึ้นมามากหลายรุ่น

เป็นที่น่าสังเกตว่ามีศาลเจ้าพ่อพะวออยู่หลายแห่ง ทั้งในเขตอำเภอแม่สอดและพื้นที่ใกล้เคียงหรือแม้แต่ในประเทศพม่า

มุลนิธิเจ้าพ่อพะวอ ได้เขียนประวัติของเจ้าพ่อพะวอขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2536 และได้เชิญประวัติเจ้าพ่อพะวอฉบับนี้ไปประดิษฐานไว้ในงานวันประกอบพิธีพุทธาภิเษกเหรียญเจ้าพ่อพะวอ รุ่นที่ 4 เมื่อวันที่ 30 เมษายน ปี พ.ศ.2537 กล่าวกันว่า ในวันนั้นได้เกิดเหตุการณ์ “ฟ้าผ่าคำราม” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากเมฆฝนฟ้าคะนอง ฟ้าผ่า “ปรากฏการณ์นี้นักวิชาการยังงกับปาฏิหาริย์แห่งขุนเขาพะวอ ฟ้าที่ผ่าลงมายังขุนเขาผาวอ ในขณะที่เรากำลังประกอบพิธีพุทธาภิเษกถึยบเหมือนป็น

²¹⁸ <http://pawo.info/page04.html>

ใหญ่ที่ยังติดต่อกัน เหตุการณ์นี้สร้างความตื่นเต้นให้กับผู้คนในวันนั้น” เจริญเจ้าพ่อพะวอที่ทำพิธีพุทธาภิเษกในวันนั้นได้ขนานนามรุ่นนี้ว่า “ฟ้าครม” ที่ครองใจชาวแม่สอดและพื้นที่ใกล้เคียงและเหตุการณ์ที่ถูกกล่าวว่าเป็นปาฏิหาริย์ดังกล่าวได้ทำให้ตำนานที่ว่าเจ้าพ่อพะวอเป็นทหารนายด่านของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้รับแรงศรัทธามากขึ้น

เมื่อปี พ.ศ.2541 มีการจัดพิธีบวงสรวงวิญญาณ “เจ้าพ่อพะวอ” และจัดทำประวัติที่สลักบนหินแกรนิตขึ้นประดิษฐาน ณ ศาลเจ้าพ่อพะวอ และพิธีพุทธาภิเษกเจริญเจ้าพ่อพะวอ ขณะประกอบพิธีได้มีการร่วมกันอธิษฐานว่า ถ้า “เจ้าพ่อพะวอ” เป็นทหารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจริงก็ขอให้เกิดปาฏิหาริย์²¹⁹ ก็เกิดปาฏิหาริย์จริง

“วันเจ้าพ่อพะวอ” ซึ่งจัดขึ้นในทุกๆ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 เป็นต้นมาจากรวันนั้นถึงวันนี้มีผู้เข้าร่วมพิธีประมาณ 5,000 คน “สิ่งสำคัญก็คือทำหน้าที่ประกาศเกียรติศักดิ์ของนักรบผู้กล้าหาญเพียรพยายามให้อนุชนของเผ่า ได้ซาบซึ้งกับวิถีชีวิตของผู้มีพระคุณแผ่นดิน ที่เป็นบรรพบุรุษโดยตรงของเขาซาบซึ้งกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซาบซึ้งกับวิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาหนึ่งที่สามารถบ่มเพาะให้ลูกหลานของเขาเหล่านั้นภาคภูมิใจ ได้เข้าใจภูมิใจในรากเหง้ากับความยากลำบากของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งสำคัญยิ่งที่ทำให้เราทุกคนมีความสุขสบายมาตราบนานเท่านาน”

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในชุดแต่งกายที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของตนเข้าร่วมในงานวันเจ้าพ่อพะวอ “เพราะท่านเจ้าพ่อพะวอนักรบชาวไทย เชื้อสายปาเกญอ มีส่วนร่วมในการทำสงครามกู้ชาติกอบกู้บ้านเมืองให้ได้รับอิสรภาพ นักรบปาเกญอที่ทำหน้าที่ทหารทหารอาสาสมัคร ผู้พิทักษ์ผืนแผ่นดินไทยเราในซีกตะวันตกสุดของเมืองสยามในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช”²²⁰ และนอกจากนั้นทางมูลนิธิเจ้าพ่อพะวอได้พิมพ์ประวัติเจ้าพ่อพะวอแจกเป็นภาษากะเหรี่ยง ภาษาพม่า “เพื่อจะได้บ่มเพาะให้ลูกหลานชาวเผ่าต่างๆ ได้รู้จัก ได้เข้าใจและภาคภูมิใจในรากเหง้ากับความยากลำบากของบรรพบุรุษของเขา”²²¹

“วันที่ 31 ปี พ.ศ. 2318 กองทัพข้าศึกเคลื่อนทัพมายังไทยเพื่อเข้าโจมตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ ท่านเจ้าพ่อพะวอนำกำลังไพร่พลที่มีหิบบมือเดียว เข้าหาญปะทะกับข้าศึกศัตรูอย่างกล้าหาญและเด็ดเดี่ยวทุกท่านได้ต่อสู้กับข้าศึกศัตรูจนถึงแก่ชีวิต ทุกคน ณ ยุทธภูมิด้านแม่ละเมา กลายเป็นตำนานเล่าขานถึงวีรกรรม ความเสียสละชีพเพื่อปกป้องอธิปไตยของไทย และปกป้องรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้อย่างหวงแหน วิญญาณของท่านได้วนเวียนสถิตเป็นเทพยดาภิรักษามืองมาตราบนานเท่านาน”

²¹⁹ อนุรักษ์ พันธรัตน์, แม่สอดหนึ่งร้อยปี.

²²⁰ <http://pawo.info/maelamao.html>

²²¹ เรื่องเดียวกัน.

ในรายการบันทึกถึกลับ ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 กล่าวถึง กองทัพของฝ่ายพม่าบุกมายังไทยทางด่านแม่ละเมา เพราะเหตุผลต้องการรื้อถอนอำนาจสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งตรงกับวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2318 ปีมะแมสัปดาห์ เมื่อทัพหลวงพม่าเข้ามาในเขตด่านแม่ละเมาในวันนั้น แม่เจ้าพ่อพะวอจะมีไพร่พลทหารเพียงกำมือเดียว ท่านก็นำกำลังที่มีอยู่เข้าต่อสู้กับข้าศึกศัตรูอย่างกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ทุกคนยอมตายถวายชีวิต ณ ยุทธภูมิด่านแม่ละเมา เชิงเขาพะวอนั่นเอง

“แม้จะล่วงลับไปนานกว่าสองร้อยปีแต่วีรกรรมของท่านเป็นการประกาศศักดิ์ศรีให้อนุชนทั่วไปได้รับรู้ และจะเป็นตำนานเล่าขานสืบต่อไปยังรุ่นหลังให้ยึดถือเป็นแบบอย่าง ลักขิพยานที่บ่งบอกถึงความศรัทธาอย่างแรงกล้าของอนุชนทั่วไปก็คือ ความเคารพศรัทธาอย่างแนบแน่น ไม่มีวันเสื่อมคลายนั่นเอง”²²²

เรื่องราวของวีรบุรุษท้องถิ่น “ขุนสามชนเจ้าเมืองผด” และ “เจ้าพ่อพะวอ” ดังกล่าวมานี้ ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่ว่าวีรบุรุษของชาวแม่สอดอาจจะเคยมีอยู่จริงหรืออาจจะเป็นเพียง “สิ่งสร้าง” แต่เรื่องราวดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชายแดนอย่างแม่สอดอยู่ภายใต้ร่มเงาของประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยการเลือกหยิบเอาเรื่องราวบางส่วนมาใช้ เช่น “เมืองผด” เพื่อแสดง “พื้นที่” ที่มี “ตัวตน” ในประวัติศาสตร์ชาติไทย ตัวบุคคลอย่าง “พ่อขุนสามชน” อาจไม่ได้รับความนิยมเพราะเป็นศัตรูของชาติ แต่แม่สอดก็กลายเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ มีวีรบุรุษคือ “เจ้าพ่อพะวอ” ทหารชาวกะเหรี่ยงที่ยอมตายเพื่อรักษาดินแดนของชาติไทย เป็นการแสดงให้เห็นว่าถึงแม้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่คนไทย แต่สามารถเป็นวีรบุรุษของชาติที่ได้รับการยอมรับหากมีความจงรักภักดีต่อชาติไทย และยังเป็นการทำให้ “พื้นที่” ชายแดนแม่สอดให้เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยด้วย เช่นเดียวกับกรณีการสร้างศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นในแม่สอดก็เพื่อเป็นการสะท้อนการให้ความสำคัญในเรื่องที่แม่สอดเป็น “พื้นที่” ของชาติไทย

“ขุนสามชนเจ้าเมืองผด” และ “เจ้าพ่อพะวอ” ถูกสร้างให้มีลักษณะบางอย่างที่สังคมยอมรับ คือ เป็นผู้เด็ดเดี่ยว กล้าหาญ เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม มีลักษณะของความเป็นผู้นำที่น่าเกรงขาม มีคุณวิเศษหรืออิทธิฤทธิ์ที่คนธรรมดาไม่สามารถมีได้ และเรื่องราวของวีรบุรุษเหล่านี้คงไม่ถูกกล่าวถึงได้นานถ้าหากมิได้สร้างสัญลักษณ์ไว้แทนความหมาย หรืออนุสาวรีย์ไว้ระลึกถึงตัวบุคคล

“สิ่งสำคัญยิ่งก็คือความเสียสละอันยิ่งใหญ่ของท่านเจ้าพ่อพะวอนั่นก็เพื่อปกป้องสถาบัน ราชบัลลังก์ และเพื่อแผ่นดินเกิด จากวันนั้นถึง ณ วันนี้ไทยเรามีความสงบสุขสันติสืบเนื่องสถาปมาโดยตลอด”²²³ เป็นการเน้นว่าชาวกะเหรี่ยงแม่สอดก็จงรักภักดีต่อประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ไทย จะเห็นได้ด้วยว่าในงานวันปีใหม่ของชาวกะเหรี่ยง ได้มีการอัญเชิญพระบรมสาทิสลักษณ์ของ

²²² <http://pawo.info/page04.html>

²²³ เอกสารกลุ่มงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอแม่สอด 1 ธันวาคม พ.ศ.2553

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เกี่ยวข้องกับภาพของท่านเจ้าพ่อพะวอขนาดใหญ่ประดับไว้ที่เวทีของงาน ในงานยังกล่าวถึงประวัติของเจ้าพ่อพะวอที่มีความกล้าหาญและทรงพลังยิ่งวีรชนคนกล้าที่ทำเพื่อประเทศชาติ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช : แม่สอดกับประวัติศาสตร์ชาติไทย

ถ้าหากกล่าวถึงวีรบุรุษของไทย ประวัติหรือวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสามารถกล่าวได้ว่าเป็นที่รับรู้ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นเวลานาน เรื่องราวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถูกถ่ายทอดในหลายรูปแบบ แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และบริบททางสังคม²²⁴ วีรกรรมของพระองค์ถูกนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ทั้งการสร้างอนุสาวรีย์ ภาพจิตรกรรม หนังสือ ตำรา สื่อวิทยุ โทรทัศน์ พระราชประวัติในบางเรื่องถูกใช้เป็นพิเศษ เช่น การชนไก่ การประกาศอิสรภาพ การทำยุทธหัตถี เป็นต้น

ชาวแม่สอดก็ได้มีการหยิบยืมโครงเรื่อง ประวัติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในส่วนของประวัติศาสตร์เส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมาสร้างความหมายให้กับเมืองแม่สอด

พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรในเอกสารแจกในวันเปิดพิพิธภัณฑ์นครแม่สอด กล่าวว่า พ.ศ. 2127 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพ และทรงยกทัพออกจากเมืองพิษณุโลก ผ่านเมืองกำแพงเพชร ผ่านแม่ละเมา เพื่อไปยังเมืองหงสาวดี เมื่อถึงเมืองแครงทรงประกาศอิสรภาพ และทรงนำครอบครัวคนไทยประมาณหมื่นเศษกลับมาด้วย สมเด็จพระนเรศวรทรงระแวงว่าพม่าจะยกทัพติดตามมา ถ้าเสด็จกลับทางแม่ละเมา มีกองทัพของนันทบุเรงราชสังคราที่ตั้งอยู่เมืองกำแพงเพชร สกัอยู่ข้างหน้า จะรบพุ่งลำบาก จึงทรงนำทัพเดินผ่านหัวเมืองมอญลงมาทางใต้ เข้าทางด่านเจดีย์สามองค์ตรงไปยังกรุงศรีอยุธยา

ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้กล่าวว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ พ.ศ. 2127 เมื่อปี พ.ศ. 2126 พระเจ้าอังวะเป็นกบฏ พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงจึงยกทัพหลวงไปปราบ ได้สั่งให้ประเทศราช (เมืองแปร ตองอู เชียงใหม่ ลาว และกรุงศรีอยุธยา) ยกทัพไปช่วย สมเด็จพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดให้สมเด็จพระนเรศวรเสด็จนำทัพไปแทน สมเด็จพระนเรศวรเคลื่อนทัพออกจากเมืองพิษณุโลก ในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 3 ปีมะแม พ.ศ. 2126 ทรงยกทัพไปช้าๆ เพื่อให้การปราบเจ้าอังวะเสร็จสิ้นไปก่อน พระเจ้านันทบุเรงระแวงว่าไทยคงจะเข้ากับพระเจ้าอังวะ จึงสั่งให้พระมหาอุปราชาคุมทัพรักษากรุงหงสาวดีไว้ ให้พระยาเกียรติ และพระยาราม ซึ่งเป็นมอญไปคอยต้อนรับและหาทางกำจัดสมเด็จพระนเรศวร กองทัพไทยยกออกจากด่าน

²²⁴ วัชรวิทย์ ตั้งคำวนิช, “ภาพลักษณ์สมเด็จพระนเรศวรของราชสำนักไทย สมัยรัตนโกสินทร์ถึงทศวรรษ 2480”, *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2552) : 94.

แม่ละเมาถึงเมืองแครง เมื่อวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ปีวอก พ.ศ.2127 สมเด็จพระนเรศวรได้เวยเยี่ยมพระมหาเถรคันฉ่องพระอาจารย์ จึงทราบว่ามีคิดกำจัดพระองค์ ดังนั้นพระองค์จึงได้เรียกประชุมแม่ทัพนายกอง ทรงนิมนต์พระมหาเถรคันฉ่องพร้อมด้วยพระยาทั้งสองเป็นพยานในที่ชุมนุมทัพ ทรงหลังทักษิโณทกเหนือแผ่นดินด้วยพระสุวรรณภิงคาร ประกาศแก่เทพยดาฟ้าดินว่า “ตั้งแต่นี้ต่อไป กรุงศรีอยุธยาขาดไมตรีกับกรุงหงสาวดี มิได้เป็นมิตรไมตรีต่อกันดุจดังแต่ก่อนสืบไป ” แล้วทรงยกทัพเพื่อไปตีกรุงหงสาวดีข้ามแม่น้ำสะโตง จวนจะถึงหงสาวดี ก็ทราบข่าวว่าพระเจ้าันทบุเรงนองเสด็จเมืองอังวะและกำลังยกทัพกลับกรุงหงสาวดี ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่าการจะไปตีกรุงหงสาวดีครั้งนี้คงไม่สำเร็จ จึงยกทัพกลับไทยโดยได้นำครอบครัวคนไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนมาคราวก่อนและครอบครัวมอญสมัครใจตามมาอยู่ด้วย พระมหาอุปราชยกทัพหลวงติดตามและให้สุรกรรมาเป็นทัพหน้าติดตามมาทันทัพไทยที่ริมฝั่งแม่น้ำสะโตง ฝ่ายไทยได้ข้ามแม่น้ำไปแล้ว สมเด็จพระนเรศวรทรงพระแสงปืนยาว 9 คืบ ยิงถูกสุรกรรมาตายบนคอช้าง พม่าเห็นแม่ทัพตายก็พากันเลิกทัพกลับ พระแสงปืนกระบอกนี้ต่อมาได้รับขนานนามว่า “พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง ” พระนเรศวรทรงทราบว่ากองทัพของันทบุเรงนองตั้งอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร ถ้ากลับมาทางด่านแม่ละเมาจะรบพุ่งลำบาก จึงนำทัพไทยเข้าทางด่านเจดีย์สามองค์ตรงไปยังกรุงศรีอยุธยา

“ด่านแม่ละเมา” นี้ เป็นเมืองหน้าด่านแรกที่ประจันหน้ากับ เมืองลพบุรี ครั้งที่สุโขทัยเป็นราชธานี เป็นด่านแรกของเส้นทางทัพ และเส้นทางการค้าสมัยโบราณ การกรีธาทัพพม่าเอง ก็ผ่านด่านแม่ละเมาหลายยุคสมัย กว่า 400 ปีมาแล้วในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ วันจันทร์ เดือน 12 แรม 12 ค่ำ ปีกุน พ.ศ.2106 กองทัพเกรียงไกรของพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง เคลื่อนกระบวนทัพมาจากกรุงหงสาวดี รวมกำลังพลทั้งสิ้นถึง 5 แสนคน โดยใช้ยุทธวิธีตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ ยกทัพมาทางด่านแม่ละเมา อีก 5 ปีต่อมาขณะนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีพระชันษาได้ 15 ปี เมื่อเดือน 11 ปีมะโรง กองทัพของบุเรงนองก็ยกทัพมาทางด่านแม่ละเมา โดยมีสมเด็จพระนเรศวรติดตามทัพพม่ามาอีกด้วย ทัพพม่าอาศัยเส้นทางด่านแม่ละเมาเข้ามาตีไทยหลายครั้ง แม้กระทั่งในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จนเกิดตำนานวีรบุรุษชาตินักรบชาวปกากะญอที่ลือลั่น คือ เจ้าพ่อพะวอนนั่นเอง

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดที่เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยมาแต่โบราณ คนแม่สอดในอดีตบางคน (เช่น ขุนสามชน) อาจเคยทำสงครามกับกษัตริย์แห่งสุโขทัย แต่ก็ไม่ได้ถูกเน้นว่าเป็นศัตรูของชาติไทย แต่สงครามในอดีตนี้กลับทำให้พ่อขุนรามคำแหงซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ที่สำคัญแห่งชาติไทยได้มีโอกาสแสดงบทบาทที่ทำให้พระองค์ทรงมีเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรบุรุษคนอื่นๆ ของชาติไทยที่เป็นคนแม่สอด เช่น พระวอ ที่จงรักภักดีต่อชาติไทยและพระมหากษัตริย์แห่งชาติของไทย นอกจากนี้เรื่องราวของแม่สอดยัง

เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทยยุคสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ที่สำคัญที่สุดพระองค์หนึ่งของชาติไทยในสำนึกของคนไทยในปัจจุบัน

อนึ่ง เรื่องราวของแม่สอดที่ได้รับการสร้างขึ้นโดยเชื่อมโยงกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนี้ ในด้านหนึ่งก็เป็นการเน้นความเป็นศัตรูระหว่างไทยกับพม่า อัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวความเป็นศัตรูระหว่างไทยกับพม่าในอดีตเช่นนี้จะส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนแม่สอดและคนไทยทั่วไปในแง่ที่ยังไม่คลายความระแวงต่อรัฐบาลพม่า เพราะในหลายทศวรรษที่ผ่านมารัฐบาลพม่าใช้อำนาจเผด็จการในการกำหนดนโยบายต่างๆ และมีการประกาศปิดพรมแดนเป็นระยะๆ ซึ่งคนกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในแม่สอดต้องได้รับผลกระทบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การผลิตซ้ำความทรงจำว่าพม่าเป็นศัตรูจึงยังคงเกิดขึ้นในเมืองแม่สอดในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในแม่สอดมีความพยายามสร้างอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างอัตลักษณ์เมืองชายแดนแม่สอดที่เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยมาแต่โบราณ ผ่านเรื่องเล่าต่างๆ เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรบุรุษ อาทิ ขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรี, เจ้าพ่อพระวอทหารกะเหรี่ยงที่จงรักภักดีต่อชาติไทย, เรื่องสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ล้วนแต่มีโครงเรื่องที่เน้นว่าเมืองแม่สอดมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทยมาแต่โบราณ

กลุ่มชาวจีนแม่สอดเองก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในอัตลักษณ์เหล่านี้ด้วย เช่น การร่วมงานบวงสรวงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ ศาลสมเด็จพระเจ้าตาก²²⁵, การเข้าร่วมพิธีเปิดศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช, การร่วมวางพวงมาลาเนื่องในวันปิยมหาราช ณ ลานพระบรมรูปที่ว่าการอำเภอแม่สอด, การเข้าร่วมพิธีในศาลสมเด็จพระเจ้าพ่อพระวอ หรือแม้แต่การแสดงออกภายใต้สำนึกชาตินิยม อาทิ เช่น เข้าร่วมบันทึกเทปถวายพระพรเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือการเข้าร่วมบันทึกเทปถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ²²⁶ แต่อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์เหล่านี้ก็ยังคงไม่เพียงพอในการที่จะทำให้พ่อค้าจีนเหล่านี้สามารถบรรลุเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ที่กลุ่มคนจีนแม่สอดจึงจำเป็นต้องเร่งสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดที่เอื้อต่อความมั่นคง และการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นมา โดยดำเนินการต่างๆ ผ่านองค์กรที่รัฐบาลและสังคมไทยยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านการดำเนินงานของหอการค้าจังหวัดตาก เช่น การจัดประชุมทางวิชาการของหอการค้าจังหวัดตาก, การผลักดันข้อเสนอต่างๆ ของหอการค้าจังหวัดตากเกี่ยวกับการแก้ปัญหาและการพัฒนาเศรษฐกิจแม่

²²⁵ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2554, หน้า 142.

²²⁶ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานประจำปี 2553, หน้า 126.

สอดคล้องรัฐบาล, การจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมในนามหอการค้าจังหวัดตาก ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

4.3.2) คนจีนกับการสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดให้เป็น “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ”

แม้ว่า ธุรกิจของคนจีนแม่สอดจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธุรกิจของคนในเมืองเมียวดีของพม่า โดยที่ความรุ่งเรืองและความซบเซาทางการค้าของเมืองทั้งสองเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นจนเป็นเสมือนเมืองแฝด ในความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นเช่นนี้ทำให้พ่อค้าจีนแม่สอดกับพ่อค้าในเมืองเมียวดีมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ในระดับประเทศแล้วกลุ่มทุนจีนแม่สอดมีความวิตกกังวลว่านโยบายรัฐบาลพม่าที่เปิดให้นายทุนจากประเทศจีนและนายทุนตะวันตกเข้าไปลงทุนในย่างกุ้งและทวายจะทำให้เศรษฐกิจของเมืองแม่สอดและเมืองเมียวดีซบเซาลง เพราะห้างร้านต่างๆ ในประเทศพม่าจะหันไปสั่งสินค้าอุตสาหกรรมจากย่างกุ้ง ทวาย และเมืองอุตสาหกรรมอื่นๆ ในพม่าแทนที่จะสั่งสินค้าจากเมียวดี-แม่สอดดังในอดีตที่ผ่านมา

จากบทสัมภาษณ์ของนายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ ประธานหอการค้าจังหวัดตากตั้งแต่ พ.ศ. 2551-พ.ศ.2555 และเป็นพ่อค้าชาวจีนตัวแทนจำหน่ายไทยสุรตราชาในพม่า ได้กล่าวเมื่อปลายปี 2552 เกี่ยวกับรายการสินค้านำเข้าจากพม่าผ่านด่านศุลกากรแม่สอดในเดือนกันยายนและเดือนตุลาคมในปีดังกล่าว ปรากฏรายการนำเข้าสินค้าที่น่าสนใจเกิดขึ้น 2 รายการ ได้แก่ การนำเข้าเสื้อเชิ้ตชายและการนำเข้าสุทศภูภาพบุรุษ ซึ่งจากเดิมสินค้านำเข้าจากพม่าผ่านด่านศุลกากรแม่สอดจะเป็นทรัพยากรภายในประเทศพม่าเป็นหลักรวมถึงอาหารทะเล แต่ในปีพ.ศ.2552 สินค้าทั้ง 2 รายการกลับติดรายการสินค้านำเข้าสูงสุดสิบอันดับของศุลกากรแม่สอด สินค้าทั้งหมดถูกขนส่งมาจากโรงงานของผู้ประกอบการชาวญี่ปุ่นที่เข้าไปลงทุนในกรุงย่างกุ้งของพม่า นำเข้าไทยผ่านทางเมียวดี ก่อนจะส่งไปลงเรือที่ท่าเรือแหลมฉบังหรือท่าเรือฉางของเวียดนามเพื่อส่งต่อไปยังเมืองนาโกยา ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งก่อนหน้านี้ สินค้าญี่ปุ่นที่ผลิตในพม่า จะถูกขนส่งจากท่าเรือของพม่าไปยังนาโกยาโดยผ่านช่องแคบมะละกา ซึ่งต้องใช้เวลามากกว่า 3 สัปดาห์ แต่เมื่อเปลี่ยนมาเป็นขนส่งทางบกผ่านทางเมียวดี-แม่สอด เพื่อไปลงเรือที่แหลมฉบัง หรือฉาง สามารถใช้เวลาลดลงถึง 1 ใน 3 หรือเหลือเพียง 2 สัปดาห์เท่านั้น²²⁷ หลังการเปิดประเทศของพม่าไม่เพียงดึงดูดกลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ของเอเชีย เช่น จีน ญี่ปุ่น เท่านั้น ประเทศเวียดนามเองก็พยายามที่จะเข้าไปในตลาดประเทศพม่าเช่นกัน

จากสื่อหนังสือพิมพ์อุตสาหกรรมการค้าของเวียดนามรายงานว่าในช่วงตลอดทั้งปี พ.ศ.2555 ข่าวการปฏิรูปในพม่าดึงดูดความสนใจของนักลงทุนจากทุกประเทศทั่วโลกมากที่สุด บวกกับการผ่อนคลามาตรการคว่ำบาตรของออสเตรเลีย ยุโรป และสหรัฐอเมริกาจึงเหมือนการเพิ่มพลังดึงดูด

²²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101-102.

ให้แก่ตลาดนี้ นักลงทุนหลายราย กำลังรอคอยคว้าโอกาสเข้าพม่า ซึ่งนักธุรกิจเวียดนามไม่ยอมหลุดจากแนวโน้มนี้ เพราะตั้งแต่ปี พ.ศ.2553-2555 ทุกปี นักธุรกิจเวียดนามจะได้รับอนุญาตให้เปิดงานแนะนำสินค้าในพม่า ยิ่งกว่านั้น สินค้าเวียดนามได้รับการต้อนรับจากคนพม่าอย่างอบอุ่น ในงานแสดงสินค้าที่จัดขึ้นถึง 7 วัน แต่เพียงแต่วันที่ 4 ที่ 5 ธุรกิจเวียดนามต้องจำกัดสินค้าที่จะขาย เพราะกลัวไม่มีสินค้าให้ดู แม้กระนั้นผู้บริโภควิชาพม่ายังรอคอยสินค้าจากเวียดนาม สื่อเวียดนามก็ยังกล่าวต่อไปอีกว่าตลาดในพม่ายังไม่เปิดทั่วไปและยังใหม่สำหรับชาวเวียดนาม ดังนั้นระดับการเข้าของสินค้าเวียดนามจึงยังไม่ลึก ดัชนีการแลกเปลี่ยนการค้าสองฝ่ายยังอยู่ที่ระดับไม่มากนัก²²⁸ ขาวการเข้าไปตลาดพม่าของกลุ่มธุรกิจจากเวียดนามพบอยู่ในเว็บไซต์ของหอการค้าจังหวัดตาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทางหอการค้าจังหวัดตากเองก็ไม่ได้มีใจในสถานการณ์ที่ตลาดในพม่าได้รับความสนใจจากนานาประเทศเช่นนี้

นายประเสริฐ จิงกิจรุ่งโรจน์ เลขธิการหอการค้าจังหวัดตากและกรรมการผู้จัดการบริษัททองลั่งแอนด์ซันด์ จำกัด พ่อค้าชาวจีนชายแดนที่อยู่ในสนามการค้ามาตั้งแต่ยุคตลาดมืด เขาบอกเล่าสถานการณ์ยุคพม่า “เนื้อหอม” และ “เลือกได้” ไว้ว่า **“สมัยก่อน พม่า ไม่ได้หันรอบด้าน เขามองแต่เมืองไทย เพราะเราค้าขายกับเขาค่อนข้างเยอะ แต่วันนี้หลายประเทศมุ่งไปพม่า ไม่ใช่มีแต่เรา ซึ่งเขาไม่จำเป็นต้องง้อเรา และไม่ได้อยู่ในสถานะที่ต้องง้อ เพราะเขาคือ คนสวยเลือกได้”**²²⁹

จากความสัมพันธ์ทางการค้าตั้งแต่ยุคตลาดมืดที่เคยส่งสมกันมาบนภาพความทรงจำว่า “พม่าชอบสินค้าไทย” เอาอะไรไปขายเขาก็ซื้อหมดเพราะมีความต้องการและจำเป็นที่จะต้องใช้สินค้า เรียกว่า การค้าชายแดนแม่สอดในวันนั้นเลยก็ว่าได้ สร้างรายได้สะพัดให้กับพ่อค้าชาวจีนในแม่สอด แต่พม่าในปัจจุบันไม่ได้มีแต่สินค้าไทยและการแข่งขันก็มีแต่จะดุเดือดขึ้นเรื่อยๆ **“เราส่งสินค้าไปพม่า ทั้ง ในย้งก๊วง มณฑลยูนนาน และมณฑลเหอหนาน พวกนี้เคยเป็นที่ของเราหมด แต่ตอนนี้มณฑลยูนนานถูกสินค้าจากจีนและอินเดียเข้าไปครอบงำเยอะมาก ในช่วง 2 ปี ที่แล้ว สินค้าจีนเริ่มเข้ามาครึ่งร้าน ตอนนี้บางร้านมีสินค้าจีน 100% แล้ว”**²³⁰

นายประเสริฐ จิงกิจรุ่งโรจน์ กล่าวถึงสถานการณ์ที่เริ่มลำบากของการแสวงหากำไรจากการค้าการลงทุนในพม่า เมื่อโอกาสในการเข้าถึงสินค้าจากจีนและอินเดียเริ่มมีมากขึ้น ลูกค้านะระดับล่างของพม่าเริ่มยอมรับในสินค้าเหล่านี้ เลยทำให้สินค้าไทยถูกเบียดกินพื้นที่ ซึ่งเขายังกล่าวอีกว่า เฉพาะที่มณฑลยูนนาน ใน 5 ปี ที่ผ่านมามีสินค้าจีนและอินเดีย เข้ามาแล้วประมาณ 30-40% และ ไม่เพียงแค่นั้นยังมีคู่แข่งใหม่อย่างเวียดนาม ที่ไม่แค่เลือกส่งสินค้าข้ามแดนแต่ยกทุนไปปักธงถึงในพม่า

²²⁸ <http://www.takchamber.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538797252&Ntype=2>

²²⁹ <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/business/bizweek/20140410/572673/>

²³⁰ เรื่องเดียวกัน.

โดยการไปเช่าพื้นที่ขนาดใหญ่ตรงข้ามทะเลสาบอินยาเพื่อสร้างเป็นคอมเพล็กซ์ให้นักลงทุนและ SME เวียดนาม เข้าไปพม่าได้โดยง่าย ไม่ต้องเจ็บตัวเพราะค่าที่อันสูงลิ่วในประเทศเวียดนาม²³¹

สอดคล้องกับจากการให้สัมภาษณ์ของพ่อค้าชาวจีนแม่สอดต่อสถานการณ์ตลาดพม่าที่เปิดกว้างว่า “เมื่อพม่าเปิดประเทศ เขาสามารถไปเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณภาพดี ราคาถูกด้วยตนเองจากที่ไหนก็ได้ นอกจากนี้ปัจจุบันทั้งมาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ จีน เกาหลี เวียดนาม ก็เข้าไปในพม่ามากขึ้น ล่าสุดมีธนาคารพาณิชย์จากเวียดนามได้เข้าไปเปิดสำนักงานในกรุงย่างกุ้ง รองรับประชาคมอาเซียนและข้อตกลงอาเซียนจีน ตลอดจนภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ แล้ว เราเป็นเพื่อนอนกินไม่ได้แล้ว ไม่งั้นก็อยู่ไม่ได้”²³²

ความวิตกกังวลข้างต้น ทำให้กลุ่มทุนจีนในแม่สอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่เข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลในหอการค้าจังหวัดตาก พยายามผลักดันให้รัฐบาลไทยและสังคมไทยเห็นความสำคัญของเมืองแม่สอดในฐานะ “พื้นที่เศรษฐกิจ” เพื่อให้เมืองแม่สอดกลายเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่สามารถแข่งขันกับย่างกุ้งและทวายได้

ในการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดเป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” หอการค้าจังหวัดตากมีบทบาทสำคัญหลายด้าน ดังต่อไปนี้

การจัดประชุมทางวิชาการ

หอการค้าจังหวัดตากได้การจัดประชุมทางวิชาการหลายครั้งที่เมืองแม่สอด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการจัดการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการค้าชายแดนไทย-พม่า ที่มีเมืองแม่สอดเป็นศูนย์กลางสำคัญของการค้าดังกล่าว มีการเชิญนักธุรกิจและข้าราชการระดับสูงจากกระทรวงต่างๆ ในส่วนกลางมาร่วมประชุม และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการประชุมตามสื่อต่างๆ ที่คนทั่วประเทศได้รับรู้ ทำให้เกิดการรับรู้และตระหนักว่าเมืองแม่สอดเป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” ที่มีความสำคัญและมีศักยภาพสูงที่จะเติบโตและสร้างรายได้แก่ประเทศชาติ

การประชุมสัมมนาครั้งสำคัญๆ ได้แก่

การประชุมสัมมนา เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนไทย-พม่า” เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2534 ณ หอการค้าไทย โดยหอการค้าจังหวัดตากเป็นแกนนำในการจัดประชุมสัมมนา ได้เชิญกรรมการหอการค้าจังหวัดชายแดนไทย-พม่า 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี ระนอง และจังหวัดตากเข้าร่วมประชุมสัมมนาพร้อมกัน โดยมีหอการค้าไทยเป็นผู้ประสานงานผลของการสัมมนาครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค

²³¹ เรื่องเดียวกัน.

²³² เอกรัตน์ บรรเลง, “แม่สอดโมเดลมิติใหม่ทุนชายแดน” ใน นิตยสารผู้จัดการ 360 องศา, (มีนาคม 2555).

การค้าชายแดนไทย-พม่า ทั้งที่เกิดขึ้นจากประเทศไทยและที่เกิดขึ้นจากประเทศพม่า รวมถึงปัญหา
ระหว่างประเทศ²³³

การจัดประชุมสัมมนา เรื่อง “ฟื้นฟูศกของการค้าชายแดนไทย-พม่า” เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ.
2534 ณ โรงแรมแม่สลอดฮิลล์ อำเภอแม่สลอด จังหวัดตาก นอกจากนี้ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของ
หอการค้าจังหวัดตากค่อนข้างสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการจัดการอย่างเป็นระบบ
เพราะมีช่องทางในการเผยแพร่หลายช่องทางด้วยกัน เช่น ผ่านวารสารกรอ.สัมพันธ์ที่แจกจ่ายไปยัง
กรอ.ทุกจังหวัด หอการค้าทุกจังหวัด มีจดหมายข่าวหอการค้าไทย สำหรับบางหอการค้า เช่น
หอการค้าจังหวัดตาก มีกรรมการหอการค้าเป็นเจ้าของธุรกิจการพิมพ์ เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์
ท้องถิ่น เป็นผู้สื่อข่าวโทรทัศน์และผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง ทำให้การดำเนินงานผ่าน
สื่อมวลชนมีช่องทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลของหอการค้า การเผยแพร่เกี่ยวกับ
ความเคลื่อนไหวของหอการค้าชายแดนไทย-พม่า และการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา
อุปสรรคเกี่ยวกับการค้าชายแดนไทย-พม่า ทั้งในลักษณะของการให้ข่าวและการเสนอบทความ สาร
คดี บทวิเคราะห์ บทวิพากษ์วิจารณ์ เป็นต้น โดยเฉพาะในกรณีมีปัญหาการค้าชายแดนกับพม่าหรือ
ปัญหาอื่นๆ อันเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการการค้า การขนส่งสินค้าไปยังพม่า และปัญหาเกี่ยวเนื่อง
อื่นๆ หอการค้าไทยใช้วิธีการเบื้องต้นในการสะท้อนปัญหาไปยังภาครัฐ คือ การจัดแถลงข่าวผ่าน
สื่อมวลชน²³⁴

นอกจากการจัดประชุม สัมมนา ร่วมกับหน่วยงานรัฐและกับสื่อมวลชนแล้ว การแถลงข่าวผ่าน
สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ เป็นช่องทางสำคัญที่หอการค้าทั้งระดับจังหวัด และหอการค้า
ไทยใช้อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะยามที่เกิดภาวะคับขัน เกิดปัญหาที่กระทบต่อการค้าการลงทุนของ
นักธุรกิจไทยในพม่า ทั้งนี้เพื่อเรียกร้อง หรือเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาไปยังรัฐบาล
นอกเหนือจากการใช้ช่องทางที่เข้าถึงรัฐได้อย่างเป็นทางการ เช่น ผ่านการประชุม กรอ. หรือผ่าน
การเข้าไปพบหารือกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และในบางครั้งก็มีการเสนอขอด้วย
เช่น การเรียกร้องให้รัฐบาลควบคุมดูแลระบบเงินเพื่อสร้างเสถียรภาพแก่ค่าเงินบาท ให้เงินบาท
สามารถใช้เป็นตัวกลางการค้าชายกับพม่าและในภูมิภาค เพราะปริมาณการค้าของไทยกับพม่าหลัง

²³³ ระดม สรรพพันธุ์, “บทบาทของหอการค้าจังหวัดตากต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า”, หน้า 103.

²³⁴ สุกกาญจน์ พงษ์อื้อหล้า, บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน, หน้า 165-

สหรัฐและสหภาพยุโรปกว่าบาตรพม่ามีมากขึ้น²³⁵ และใช้เงินบาทเป็นตัวกลางในการซื้อขายสินค้าอยู่แล้วถึงแม้ว่าจะยังไม่มีกำหนดอย่างเป็นทางการ²³⁶

หอการค้าจังหวัดตาก ยังมีบทบาทในการกระตุ้นและการสร้างความตื่นตัวทางการประกอบธุรกิจชายแดนให้แก่สมาชิกหอการค้าด้วยการจัดอบรมแก่สมาชิก

บทบาทส่วนนี้ของหอการค้าได้ส่งเสริมและสร้างความแข็งแกร่งให้บรรดานักธุรกิจชายแดนยิ่งขึ้น ซึ่งก็ถือว่ามีส่วนส่งผลต่อการเพิ่มบทบาทในการผลักดันให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าในเชิงธุรกิจดำเนินต่อไป อีกทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้องก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่น การจัดการเดินรถสินค้าข้ามสะพานทั้งสองฝั่งโดยหอการค้าจังหวัดตากช่วงที่มีการเปิดสะพานมิตรภาพไทย-พม่าข้ามแม่น้ำเมยเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นตัวอย่างแก่นักธุรกิจชายแดน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของพม่าได้รับทราบขั้นตอนปฏิบัติงานและให้พ่อค้าชายแดนเกิดความมั่นใจในการขนส่งสินค้าข้ามแดน ทั้งนี้เพราะภายหลังที่มีการเปิดสะพานมิตรภาพไทย-พม่าข้ามแม่น้ำเมย เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2540 นั้น ทั้งฝ่ายไทยและพม่าไม่มีความพร้อมด้านพิธีการเข้าเมืองและศุลกากรที่สมบูรณ์พอ อีกทั้งขาดแคลนอุปกรณ์และบุคลากร ส่งผลให้นักธุรกิจชายแดนไม่กล้าขนส่งสินค้าหรือเดินทางเข้า-ออกพม่าได้อย่างสะดวก สินค้าที่ต้องขนกันเป็นจำนวนมากยังคงใช้วิธีการเดิม คือ ลักลอบขนส่งทางเรือ เพราะต้องการหลบเลี่ยงการเสียภาษีในพม่า ซึ่งหอการค้าจังหวัดได้พยายามสานความสัมพันธ์ทางการค้าให้ราบรื่น และดูเหมือนว่ามีบทบาทนำภาครัฐที่ไม่เข้ามาเอาใจใส่ดูแลและประสานงาน

หอการค้าจังหวัดตากได้เป็นผู้จัดโครงการ “Thailand-Myanmar Business Connection” ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2544 ที่ห้องประชุมอาคาร International Business Center (IBC) ในเมืองย่างกุ้ง เป็นเวทีพบปะเจรจาทางธุรกิจโดยพ่อค้าชายแดนแม่สอดกว่า 30 คน ที่เดินทางไปพม่าเพื่อพบกับนักธุรกิจนำเข้าพม่าที่ลงทะเบียนไว้ถึง 293 ราย²³⁷ แม้โครงการนี้จะไม่แตกต่างไปจากเวทีจับคู่ธุรกิจหลายต่อหลายครั้งที่ผ่านมา แต่กลับซ่อนจังหวะก้าวรุกสู่ตลาดพม่าของกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจชาวจีนแม่สอดรุ่นใหม่ออย่างมีนัยสำคัญไม่น้อย กล่าวคือ นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2540 เป็นช่วงรอยต่อการสืบทอดทางธุรกิจรุ่นลูกของกลุ่มพ่อค้าชาวจีน การต่อยอด การสานสัมพันธ์เครือข่ายเดิม การสร้างเครือข่ายใหม่ ถือเป็นก้าวรุกในจังหวะสำคัญที่พม่ากำลังเปิดประเทศออกสู่โลกภายนอก

นายพิทักษ์ กมลพิมาน บุตรของนายสุพงษ์ กมลพิมาน ซึ่งก่อนหน้านี้พ่อของเขาเปิดร้าน “แม่สอดกมลการค้า” ที่จำหน่ายสินค้าประเภทเครื่องใช้อุปกรณ์ไฟฟ้า หลอดไฟ ในพื้นที่แม่สอดเท่านั้น

²³⁵ สหรัฐอเมริกาประกาศว่าบาตรพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2533 ตามด้วยสหภาพยุโรปและประเทศอื่นๆ เช่น คานาดา ออสเตรเลีย สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ ญี่ปุ่น และเพิ่มแรงกดดันอีกในปี พ.ศ. 2534 และประกาศว่าบาตรอีกครั้งในเมื่อ 22 เมษายน พ.ศ. 2540 http://www.bot.or.th/Thai/EconomicsCondition/Thai/North/ArticleAndReserch/docLib_Article/การยกเลิกการคว่ำบาตรพม่า.pdf

²³⁶ ศุภกาญจน์ พงษ์ยี่หื้อ, บทบาทของกลุ่มธุรกิจไทยในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ไทย-พม่า 1988-ปัจจุบัน, หน้า 166.

²³⁷ เอกรัตน์ บรรเลง, “แม่สอดโมเดล มิติใหม่ทุนชายแดน” นิตยสารผู้จัดการ 360 องศา, (มีนาคม 2555).

ซึ่งก็มีพ่อค้าพม่าเข้ามาจากเมืองเมียวดีเข้ามาซื้อเพื่อนำไปขายต่อยังเมืองเมียวดี ต่อมานายพิทักษ์ กมลพิมาน รับช่วงดูแลธุรกิจต่อจากบิดา นายพิทักษ์ได้เริ่มพัฒนาความสัมพันธ์กับพ่อค้าชาวพม่าเหล่านั้น โดยได้ทดลองนำผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องใช้ในครัวเรือนไปขายยังเมืองเมียวดีผ่านพ่อค้าพม่าที่พัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้ามา จนพบว่าสินค้าที่ได้รับความนิยมคือ จอโทรทัศน์ LCD และเตาแก๊ส การขยายความสัมพันธ์ทางการค้าทำให้ธุรกิจส่งออกเครื่องใช้ไฟฟ้าขยายตัวด้วยตามที่นายพิทักษ์ได้กล่าวว่า

“แต่ละเดือนเฉพาะทีวี LCD ขนาด 50 นิ้ว ขายได้เกินกว่า 200 เครื่อง เพียงแค่เครื่องใช้ไฟฟ้า SAMSUNG ที่พม่าแพงกว่าของไทยเครื่องละ 2,000 กว่าบาท คนพม่าซื้อกันเป็นว่าเล่นทีเดียว ขณะที่คนไทยจอ 40 นิ้วก็คิดแล้วคิดอีก”²³⁸

นายพิทักษ์ กมลพิมาล ต้องการขยายตลาดการค้าจากเมียวดีเข้าสู่ย่างกุ้ง เมืองหลวงเก่าของพม่าที่เป็นแหล่งกระจายสินค้าในตลาดพม่าอีกที โดยเข้าร่วมโครงการ “Thailand-Myanmar Business Connection” ที่ทางหอการค้าจังหวัดตากจัดขึ้น ณ กรุงย่างกุ้ง นายพิทักษ์กล่าวว่าในการเจรจากับผู้นำชาวพม่าที่สนใจสินค้าที่เขานำมาเสนอเป็นตัวอย่างมากกว่า 20 ราย นักธุรกิจชาวพม่าเข้าคิวคอยตั้งแต่เช้าจนเย็น รุ่งเช้าอีกวันก็เดินทางมารับเพื่อไปดูหน้าร้านของเขาที่ย่างกุ้ง ซึ่งผลจากการเจรจาทำให้นายพิทักษ์คิดว่าน่าจะสร้างแบรนด์ของตนเองขึ้นมาได้ โดยใช้เครือข่ายโรงงานในประเทศไทยผลิตป้อนให้เพื่อส่งเข้าไปในพม่าโดยเฉพาะ²³⁹

หอการค้าจังหวัดตากมักมีการจัดอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศให้กับกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมถึงกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อจะได้นำความรู้ไปใช้ในการดำเนินงาน หรือธุรกิจของตัวเอง²⁴⁰ อาทิ

การจัดอบรมหลักสูตรการจัดการธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ : การค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อวันที่ 11-12 กรกฎาคม พ.ศ.2552 ณ หอการค้าจังหวัดตาก ผู้เข้าร่วมโครงการนี้มีทั้งนักธุรกิจพ่อค้า ผู้ประกอบการและนักลงทุนชาวแม่สอดและพื้นที่ใกล้เคียง จากทั้งภาคพาณิชย์ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม

การบรรยายเรื่อง การค้าชายแดนและการส่งออกไปยังสหภาพพม่า ให้แก่ผู้ประกอบการกลุ่ม Cluster อุตสาหกรรมอาหารกรุงเทพมหานคร ณ ห้องประชุมหอการค้าจังหวัดตาก ในวันที่ 3 มีนาคม 2553²⁴¹

²³⁸ เรื่องเดียวกัน.

²³⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁴⁰ <http://www.takchamber.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538768456&Ntype=2>

²⁴¹ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานประจำปี 2553, หน้า 110.

การบรรยายเรื่องการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สอด เขตเศรษฐกิจชายแดนแม่สอด ให้กับคณะกรรมการค้าจังหวัดพิจิตร และพาศึกษาดูงาน ณ เขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดเมียวดี เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2553²⁴²

การบรรยายในโครงการศึกษาเรื่องเขตเศรษฐกิจชายแดนสหรัฐ-เม็กซิโก เพื่อเป็นแนวทางการจัดทำเขตเศรษฐกิจชายแดนไทย แม่สอด –เมียวดี ณ ห้องประชุมโรงแรมเซนทาราแม่สอดฮิลล์ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2553²⁴³

การบรรยายเรื่องแม่สอดกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต แก่นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2554²⁴⁴

การบรรยายให้ความรู้ในเรื่องการเตรียมความพร้อมและการปรับตัวเพื่อแม่สอดเป็นเมืองเขตเศรษฐกิจพิเศษแก่คณะครูกลุ่มโรงเรียนแม่กุ-มทวีน ในวันที่ 9 กรกฎาคม 2553²⁴⁵

การจัดเสวนาในหัวข้อเรื่องประสบการณ์ด้านโลจิสติกส์ในการขนส่งสินค้าข้ามแดน ผ่านแดนของไทยในกลุ่มประเทศ AEC กรณีเชื่อมโยงกับพม่า ในวันที่ 10 กันยายน 2553 โดยมีชมรมผู้ประกอบการขนส่งอำเภอแม่สอด เข้าร่วมรับฟังการบรรยาย²⁴⁶

การร่วมเป็นวิทยากรในการเสวนาเรื่องการท่องเที่ยวตามเส้นทางระเบียงEWEC²⁴⁷

การบรรยายเรื่องการค้าชายแดนเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด แก่คณะที่ปรึกษาสถานทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2554²⁴⁸

การเป็นวิทยากรในการบรรยายเรื่องพม่าในประชาคมอาเซียน เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2555 แก่คณาจารย์ นักศึกษา ส่วนราชการและภาคเอกชน จังหวัดพิษณุโลก ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยนเรศวร²⁴⁹

การจัดเสวนาเรื่องเปิดพรมแดนเมืองเศรษฐกิจใหม่ แม่สอด-เมียวดี ณ เซนทาราแม่สอดฮิลล์ รีสอร์ท ซึ่งมีผู้สนใจเข้าร่วมรับฟังจากทั่วประเทศมากถึง 600 คน²⁵⁰

จุดประสงค์อันแท้จริงของการจัดการบรรยายและอบรมต่างๆของกลุ่มพ่อค้าชายแดนในนามหอการค้าจังหวัดตากเหล่านี้ ก็เพื่อต้องการเตรียมพร้อมสำหรับการรวมตัวทางเศรษฐกิจให้เกิด

²⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

²⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

²⁴⁴ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2554, หน้า 124.

²⁴⁵ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2553, หน้า 119.

²⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

²⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

²⁴⁸ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2554, หน้า 141.

²⁴⁹ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2555, หน้า 109.

²⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

ศักยภาพที่สูงขึ้น รองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้าของแม่สอดในฐานะเป็นประตูหน้าด่านการค้าชายแดนและเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจ East-West Economic Corridor ประตูเชื่อมเส้นทางการค้าระหว่างประเทศ²⁵¹

นอกจากนี้หอการค้าจังหวัดตากยังมีการให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชน เพื่อให้ความรู้ และบอกเล่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแม่สอด ให้เป็นที่รับรู้ผ่านสื่อต่างๆด้วย อาทิเช่น

วันที่ 28 เมษายน ประธานหอการค้าจังหวัดตาก ได้ให้สัมภาษณ์เรื่องเส้นทางแม่สอด-ย่างกุ้ง ออกรายการทางช่อง 11 ณ ห้องประชุมชั้น 3 สำนักประชาสัมพันธ์เขต 4 จังหวัดพิษณุโลก²⁵²

วันที่ 15 พฤษภาคม 2553 ได้ให้สัมภาษณ์บันทึกเทปรายการ “คิดลึก คิดไกล ไปกับหอการค้า” ซึ่งเป็นรายการที่หอการค้าไทยได้จัดทำโดยออกอากาศทางช่อง ทิวทัศน์ 31 เป็นประจำ โดยให้สัมภาษณ์ ณ สำนักงานหอการค้า จังหวัดตาก อ.แม่สอด และที่ตลาดริมเมย หัวข้อเรื่องที่สัมภาษณ์ ได้แก่ เส้นทางอีส-เวสต์ อีโคโนมิก คอร์ริดอร์ (EWEC) เรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอดและเรื่องการค้าชายแดนแม่สอด²⁵³

การร่วมบรรยายให้ความรู้เรื่องการค้าชายแดนและเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด แก่สื่อมวลชน 9 จังหวัด ณ หอการค้าจังหวัดตาก สำนักงานแม่สอด และได้นำสื่อมวลชนทั้ง 9 จังหวัดไปทัศนศึกษา ณ เมืองเมียวดี ประเทศสหภาพพม่า วันที่ 24 มิถุนายน 2553²⁵⁴

1 กรกฎาคม 2553 ประธานหอการค้าจังหวัดตากได้ให้สัมภาษณ์ออกอากาศทางวิทยุ 103.5 MHz ในรายการ “คนไทย สานใจสามัคคี” ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่อง เส้นทางสายอีส-เวสต์ อีโคโนมิก คอร์ริดอร์ เรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด และเรื่องการค้าชายแดนแม่สอด โดยมีนักเรียนโรงเรียนสรรพวิทยาคมเข้ารับฟังการให้สัมภาษณ์²⁵⁵

29 มิถุนายน 2554 ได้ให้สัมภาษณ์และบันทึกเทปรายการของสถานีข่าวอัลญะซีรา เรื่องการผลักดันการก่อสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด และสะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 2²⁵⁶

16 ธันวาคม 2554 ประธานหอการค้าจังหวัดตาก นำรายการเที่ยวละไมไทยแลนด์ถ่ายทอดรายการท่องเที่ยวในเมืองเมียวดี²⁵⁷

²⁵¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พ่อค้าจีนแม่สอด 23 สิงหาคม 2553.

²⁵² หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานประจำปี 2553, หน้า 115.

²⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

²⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

²⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

²⁵⁶ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2554, หน้า 125.

²⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 140.

18 สิงหาคม 2555 ได้ให้สัมภาษณ์บนทวิตเตอร์ภายใต้ชื่อ NBT เรื่องเขตเศรษฐกิจชายแดนแม่สอด และการเตรียมพร้อมสู่เออีซี²⁵⁸

การจัดการบรรยาย รวมถึงการให้สัมภาษณ์เพื่อให้ความรู้เหล่านี้ นอกจากจะจัดขึ้นเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการรวมตัวทางเศรษฐกิจให้เกิดศักยภาพที่สูงขึ้นแล้ว ยังเท่ากับการแสดงออกถึงศักยภาพของแม่สอดในฐานะ “พื้นที่เศรษฐกิจ” ที่สำคัญเพื่อให้เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางมากขึ้นอีกด้วย

การผลักดันโครงการหรือข้อเสนอกับรัฐ

กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจชาวจีนแม่สอดได้พยายามสร้าง “พื้นที่เศรษฐกิจ” โดยการ “ผลักดัน” หรือเรียกร้อง “ข้อเสนอ” ต่างๆ ให้กับรัฐเพื่อดึงเอางบประมาณของรัฐมาใช้ในโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ได้แก่

ความพยายามผลักดันโครงการจัดตั้ง “เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด” ที่ได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ.2547 เพื่อรองรับการเติบโตของการค้า-การลงทุนที่กำลังเพิ่มมากขึ้น หลังจากที่มีพม่าเปิดประเทศ แต่โครงการก็ได้รับการดำเนินงานช้าและไม่มียะไรคืบหน้า จากการกล่าวของนายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ²⁵⁹ ประธานหอการค้าจังหวัดตากที่ให้สัมภาษณ์ไว้ในปี พ.ศ. 2551 ว่า “เขตเศรษฐกิจชายแดนพิเศษ ทุกวันนี้ยังเป็นเพียงแค่มติคณะรัฐมนตรี”²⁶⁰ นายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ ตัวแทนพ่อค้าชาวจีนแม่สอดในนามหอการค้าจังหวัดตาก พยายามที่จะผลักดันรัฐบาลให้ “โครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด” มีความก้าวหน้าหลังจากที่โครงการหยุดชะงักไปอาจด้วยเหตุผลทางการเมืองภายในประเทศ ในระหว่างที่นายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ ได้รับตำแหน่งประธานหอการค้าจังหวัดตากในวาระที่ 1 ปีพ.ศ.2551-2553 ก็ได้กล่าวว่า “ไม่ว่าพรรคการเมืองใดจะเข้ามาบริหารประเทศ ในฐานะเป็นภาคเอกชนสามารถทำงานร่วมกันได้แต่อยากให้รัฐบาลใหม่สานต่อ งานโครงการที่ดำเนินการอยู่สามารถรองรับเขตการค้าเสรีอาเซียนได้ทันภายในปี 2558”²⁶¹ และ “ถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลจะเดินหน้าเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ มองข้ามผลทางการเมือง”²⁶²

²⁵⁸ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2555, หน้า 128.

²⁵⁹ นายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ ดำรงตำแหน่งประธานหอการค้าจังหวัดตาก 2 วาระ คือ วาระแรกในปี พ.ศ.2551-2553 และวาระที่ 2 พ.ศ.2554-2555

²⁶⁰ ปณิชาต ตั้งศรีวงศ์ และเอกรัตน์ บรรณแดง, “East-West Corridor ประคองฝันตะวันออกที่รอการเปิด”, นิตยสารผู้จัดการ (พฤศจิกายน, 2551).

²⁶¹ สกาวรัตน์ ศิริมา, “บรรพต ก่อเกียรติเจริญ เนะรัฐหนุนเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด”, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ วันอังคารที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2554.

²⁶² “แม่สอด เมืองคู่แฝดที่ยังรอวันตกผลึก” นิตยสารผู้จัดการ ฉบับที่ 40 เดือนมีนาคม พ.ศ.2555.

ผลจากการพยายามผลักดันของหอการค้าจังหวัดตากทำให้โครงการ “เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด” ได้ผ่านการเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2554 รัฐบาลอนุมัติงบประมาณดำเนินโครงการจัดจ้างออกแบบการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอดและมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2554 เห็นชอบในหลักการให้ใช้พื้นที่ป่าไม้ถาวร 5,603 ไร่ 56 ตารางวา จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด และเพื่อให้เกิดการเดินหน้าในการทำงานทางกระทรวงพาณิชย์ได้ตั้งคณะทำงานกำกับกำกับการดำเนินโครงการจัดจ้างออกแบบการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอดขึ้นมา โดยหอการค้าจังหวัดตากเป็นหนึ่งในคณะทำงานนี้ด้วย²⁶³ และ นายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า “สิ่งที่เรียร้องกับรัฐบาลใหม่ครั้งนี้ไม่ใช่ทำแค่ให้กับจังหวัดตาก แต่เป็นการสร้างคำว่า แม่สอดโมเดลขึ้นมาเพื่อให้เป็นต้นแบบในการนำไปใช้พัฒนากับหัวเมืองชายแดนอื่นๆของประเทศไทยอันจะเป็นการเชื่อมโยงทางการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยวระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้อย่างเป็นระบบ และจะเกิดประโยชน์กับประเทศชาติอย่างมหาศาล หากไม่ให้ความสำคัญบทบาทของไทยก็จะเป็นแค่ทางผ่านของคน พาหนะและสินค้า เราจะยอมให้เป็นแบบนั้นหรือไม่”²⁶⁴

นอกจากพ่อค้านักธุรกิจชาวจีนแม่สอดยังได้พยายามผลักดันโครงการ “สะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 2” ควบคู่ไปกับ “เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด” เพื่อทำให้ “แม่สอด” เป็นเมืองคู่แฝดกับ “เมียวดี” ทำให้แม่สอดเป็นประตูตะวันตกของไทยเชื่อมอาเซียน-ยุโรป คู่กับเมียวดี ชุมทางตะวันตกของพม่าตามแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันตก-ตะวันออก หรือ East-West Economic Corridor (EWEC) นั้น กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจชาวจีนแม่สอดได้พยายามผลักดันโครงการดังกล่าวผ่านหอการค้าจังหวัดตาก ซึ่งได้เสนอต่อนายอลงกรณ์ พลบุตร เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมโลจิสติกส์ การค้า สัญจร เพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจไทย ครั้งที่ 3/2552 ณ โรงแรมเซ็นทารา แม่สอด ฮิลล์ เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2552²⁶⁵

กระทั่งวันที่ 6 ตุลาคม 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการที่กระทรวงพาณิชย์เสนอคือ เร่งรัดการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 2 เร่งรัดดำเนินโครงการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ และศูนย์โลจิสติกส์ รวมทั้งคลังสินค้า ตามแนวเส้นทางสะพานแห่งที่ 2 จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาธุรกิจการค้าชายแดนไทย-พม่า พร้อมกำหนดให้กระทรวงพาณิชย์รับความเห็นจากกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องศึกษา พิจารณา ส่งเสริมการค้าชายแดน การลดต้นทุน แนวทางการรองรับปริมาณ

²⁶³ ศกาวรัตน์ สิริมา, “บรรพต ก่อเกียรติเจริญ เนะรัฐหนุนเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด”, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.

²⁶⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁶⁵ “แม่สอด เมืองคู่แฝดที่ยังรอวันตกผลึก” นิตยสารผู้จัดการ.

จราจรเชื่อมโยง East-West Economic Corridor กับการสร้างสะพานแห่งที่ 2 และรายงานผลการดำเนินงานไปยังคณะกรรมการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย²⁶⁶

นอกจากนี้วันที่ 11 มิถุนายน 2553 ประธานหอการค้าจังหวัดตาก โดยนายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ และคณะกรรมการหอการค้าจังหวัดตาก ได้ร่วมต้อนรับและประชุมร่วมกับคณะกรรมการเศรษฐกิจ การพาณิชย์และอุตสาหกรรม วุฒิสภา ว่าด้วยเรื่องการเสนอข้อมูลเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด แก่คณะรัฐมนตรี ณ ห้องประชุมหอการค้า จ.ตาก และได้นำคณะกรรมการฯ ไปศึกษาดูงานในเขตเศรษฐกิจเมียวดีประเทศสหภาพพม่า²⁶⁷

วันที่ 14 กรกฎาคม 2553 ประธานหอการค้าจังหวัดตาก ได้เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจจังหวัดตาก (กรอ.) โดยประธานหอการค้าจังหวัดตาก ได้แจ้งที่ประชุมในเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจชายแดนแม่สอด และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดน โดยประธานในที่ประชุมมอบหมายให้หอการค้าจังหวัดตากติดตามประเด็นการประกาศใช้กฎหมาย และผลักดันเรื่องคลังสินค้าให้เป็นศูนย์กลางถ่ายหรือเชื่อมโยงโลจิสติกส์ ส่วนปัญหาด้านชายแดน ประธานในที่ประชุมมอบหมายให้หอการค้าจังหวัดตาก ติดตาม ประเด็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดน พร้อมเสนอแนวทางการแก้ไขในจังหวัด เพื่อเสนอต่อกระทรวงมหาดไทยให้ประสานงานถึงกระทรวงการต่างประเทศในการหาแนวทางการเจรจาแก้ปัญหาภัยกับสหภาพพม่าที่ชัดเจน และยั่งยืนต่อไป²⁶⁸

อย่างไรก็ตาม มิได้มีเพียงแต่กลุ่มทุนฝั่งแม่สอดเท่านั้นที่ผลักดันโครงการต่างๆ ยังมีกลุ่มทุนจากฝั่งเมียวดีนำโดย นางมะดินดิน ประธานหอการค้าจังหวัดเมียวดีของพม่า ซึ่งเป็นหนึ่งในเรี่ยวแรงสำคัญด้านเศรษฐกิจของเมียวดีและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มพ่อค้าชาวจีนในแม่สอดอย่างแนบแน่น นางมะดินดิน ได้ร่วมผลักดัน “โครงการสะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 2” ที่จะเชื่อมโยง “เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด” และ “เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี” อย่างต่อเนื่อง²⁶⁹ ดังนั้นจะเห็นว่ากลุ่มนักธุรกิจนักลงทุนทั้งฝั่ง “แม่สอด” และ “เมียวดี” ต่างพยายามที่จะผลักดันโครงการต่างๆ เนื่องด้วยการที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ ถ้ากลุ่มพ่อค้าชาวจีนแม่สอดยังคงตลาดของตนในพม่าไว้ได้ก็ทำให้เครือข่ายทางการค้าฝั่งพม่าก็รักษาผลประโยชน์ได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นกลุ่มธุรกิจทั้งสองฝั่งจึงต้องการพัฒนา “พื้นที่เศรษฐกิจ” ของตนไปด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงการผลักดันด้านเศรษฐกิจ เช่น “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” “สะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 2” หรือการผลักดัน

²⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁶⁷ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานประจำปี 2553, หน้า 117.

²⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

²⁶⁹ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี หอการค้าจังหวัดตาก 2554, หน้า 110.

ด้านวัฒนธรรม อย่างเช่น “กิจกรรมปั่นจักรยานมิตรภาพ แม่สอ-เมืงวดี” ที่หอการค้าจังหวัดตาก และหอการค้าเมืงวดีร่วมกันจัดขึ้นปีละครั้งตั้งแต่ พ.ศ.2543

นอกจากบทบาทของหอการค้าจังหวัดตากในการผลักดันโครงการที่เป็นไปได้แล้ว แต่ก็ยังมีบางโครงการที่รัฐไม่ให้การสนับสนุนเช่น หอการค้าจังหวัดตากได้มีข้อเสนอเพิ่มเติมจากการขยายถนนสายตาก-แม่สอเป็นสี่เลน ด้วยการเจาะอุโมงค์ทะลุเขาที่ลาดชัน ลดระยะทางลงจาก 86 กิโลเมตร ซึ่งกรมทางหลวงศึกษาสำรวจข้อมูลแล้ว คาดว่าจะใช้งบประมาณ 18,000-20,000 ล้านบาท เนื่องจากเส้นทางสายนี้จะเป็ถนนสายเศรษฐกิจที่สำคัญเมื่อไทยก้าวไปเป็นหนึ่งในประเทศ เศรษฐกิจอาเซียน ทางหอการค้าจังหวัดตากมองว่าลงทุน 20,000 ล้านบาทแลกกับมูลค่าการค้าที่ขณะนี้อยู่ที่เดือนละ 3,000 กว่าล้าน รวมปีละกว่า 30,000 ล้านบาท ถือว่าคุ้มเพราะตัวเลขจะไม่หยุดแค่นี้ เมื่อพม่าเปิดประเทศถนนหนทางในพม่าจะได้ รับการพัฒนามากขึ้น²⁷⁰ ตอนนี้เส้นทางถนนเป็นหัวใจสำคัญของการค้าชายแดน หากการที่รัฐบาลที่มีการผลักดันให้ทำรถไฟเชื่อมต่อมาอำเภอแม่สอหรือสนามบินถือเป็นสิ่งที่ดี แต่จะรัฐบาลควรให้ความสนใจและเร่งมือทำในโครงการที่เป็นไปได้มากกว่า หากรัฐบาลให้การสนับสนุนและเปิดสัมปทานให้นักลงทุนมาร่วมด้วย เชื่อว่าจะมีนักลงทุนทั้งจากจีน ญี่ปุ่นและยุโรป ให้ความสนใจร่วมศึกษาและออกแบบอย่างแน่นอน²⁷¹ แต่อย่างไรก็ตามโครงการนี้ยังอยู่ในขั้น “ข้อเสนอ” เท่านั้น

นายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ ได้กล่าวกับกรณีที่รัฐไม่สนับสนุนโครงการขยายถนนด้วยการเจาะอุโมงค์ไว้ว่า “การค้าชายแดนแม่สอ สร้างมูลค่าปีละหลายหมื่นล้านบาท แต่รัฐบาลกลับไม่ค่อยให้ความสำคัญและให้ความสนใจมากนักทั้งๆ ที่มูลค่าการค้าชายแดนมหาศาล แต่ขณะที่โครงการทำเรื่อน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมทวายยังอยู่ในขั้นตอนของการเริ่มต้นดำเนินโครงการ แต่รัฐบาลกลับสนับสนุนและผลักดันให้เกิดขึ้นมากกว่า ผมจึงอยากให้สนใจพัฒนาระบบโลจิสติกส์ทางแม่สอ ให้มากขึ้น เพราะช่องทางนี้จะมีศักยภาพทางการค้าเป็นอย่างมากภายในช่วง 10 ปีข้างหน้า”²⁷²

การจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม : การสร้างภาพลักษณ์และความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างประเทศ

อย่างเช่นการจัดกิจกรรม “ปั่นจักรยานมิตรภาพ แม่สอ-เมืงวดี” ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจไม่จำกัดอายุ เพศ วัย เข้าร่วมโครงการปั่นจักรยานจากแม่สอ มุ่งหน้าไปสู่อำเภอเมืงวดี ขบวนรถจักรยานก็จะพาไปชมสถานที่ต่างๆ เช่น พาไปวัดในพม่า พาชมหมู่บ้าน วิถีชีวิตชาวพม่า โดย

²⁷⁰ “แม่สอ เมืองคู่แฝดที่ยังรอวันตกผลึก” นิตยสารผู้จัดการ 360 องศา, (มีนาคม 2555).

²⁷¹ “บทสัมภาษณ์นายบรรพต ก่อเกียรติเจริญ”, รายงานการประชุมประจำปีหอการค้าจังหวัดตาก 2555, หน้า 92

²⁷² เรื่องเดียวกัน.

ในปี พ.ศ.2554 เป็นครั้งแรกที่ทางการพม่าเปิดพื้นที่ให้เข้าไปถึง “เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี” ที่อยู่ลึกเข้าไปกว่า 10 กิโลเมตร ลึกกว่าทุกครั้งที่เคยจัดมา²⁷³ อันเป็นผลการดำเนินงานของหอการค้าเมียวดีที่เจรจากับทางการพม่าเพื่ออนุมัติให้มีการเข้าชมถึงบริเวณ “เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี”

มีการอธิบายถึงบรรยากาศของกิจกรรมที่ทางหอการค้าแม่สอดสรุปการดำเนินกิจกรรมไว้ในหนังสือรายงานการประชุมประจำปี หอการค้าจังหวัดตาก 2554 ไว้ว่า “.....ท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองในพม่าที่คลี่คลายลง เมื่อรัฐบาลกลางเริ่มเจรจาสันติภาพกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ทำให้ทางการเมียวดี จัดทีมเจ้าหน้าที่ตำรวจ-ทหาร เพียง 150 นาย เข้าอำนวยความสะดวกด้านการจราจรให้กับขบวนจักรยานมิตรภาพเท่านั้น โดยไม่ต้องติดอาวุธสงครามเหมือนหลายครั้งก่อนหน้านี้.... เด็กน้อยชาวพม่าที่เต็มไปด้วยอารมณ์ร่วม แสดงอาการอย่างออกรส ขณะที่ขบวนจักรยานมิตรภาพผ่านไป”²⁷⁴

มีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ อีกมาก อาทิ การแสดงตนเป็นเจ้าบ้านที่ดี เมื่อมีผู้มาเยือน เช่น เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 คณะที่ปรึกษาหอการค้าจังหวัดตากและคณะกรรมการบริหารหอการค้าจังหวัดตากได้ร่วมต้อนรับคาราวาน “สานฝัน เชื่อมสัมพันธ์สี่แผ่นดิน (ไทย-ลาว-เวียดนาม-พม่า) เส้นทาง East West Economic Corridor ณ แม่สอดมูลนิธิสามัคคีการกุศล ซึ่งเป็นการจัดต้อนรับคณะนักธุรกิจชาวลาว เวียดนาม และหอการค้าจังหวัดมุกดาหาร โดยเป็นการจัดงานร่วมกันระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตาก และหอการค้าจังหวัดตาก ภายในงานมีการเลี้ยงต้อนรับด้วยอาหารพื้นเมืองแม่สอด ในสโตร์บูฟเฟต์ รวมทั้งมีการแสดงดนตรีพื้นเมืองของแม่สอด และการแสดงรำพม่าจากเด็กนักเรียนในอำเภอแม่สอดด้วย²⁷⁵

เช่นเดียวกับเมื่อ วันที่ 11 ธันวาคม 2555 ที่มีการจัดงานต้อนรับคณะคาราวานแรลลี่อินเดีย-อาเซียน ณ สะพานมิตรภาพไทย-พม่า ที่เดินทางผ่านพรมแดนแม่สอด ซึ่งจะเข้าสู่พม่าและอินเดียต่อไป²⁷⁶

นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่ เสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างหอการค้าจังหวัดตาก และพม่าอย่างมาก เช่น การจัดงานสงกรานต์ มิตรภาพไทย-พม่า ณ เมืองเมียวดี ประเทศพม่า²⁷⁷ การนำคณะกรรมการหอการค้าจังหวัดตากเข้าแสดงความยินดีกับผู้ว่าราชการเมียวดี ในโอกาสย้ายไปดำรงตำแหน่ง ณ เมืองพะอัน เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2555²⁷⁸ การจัดอบรม

²⁷³ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2554, หน้า 111.

²⁷⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁷⁵ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานประจำปี 2553, หน้า 125.

²⁷⁶ หอการค้าจังหวัดตาก, รายงานการประชุมประจำปี 2555, หน้า 136.

²⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

²⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

ภาษาจีนกลางเพื่อการสื่อสาร 30 ชั่วโมง²⁷⁹ หรือแม้แต่ การจัดกิจกรรมร่วมตีกลองเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างภาคเอกชน แม่สอด-เมียวดี ณ สนามกอล์ฟเมียวดี²⁸⁰ และการที่คณะกรรมการหอการค้าจังหวัดตากร่วมงานเลี้ยงสังสรรค์ในพิธีมงคลสมรสของหลานสาว²⁸¹ และร่วมงานอุปสมบทบุตรชายประธานหอการค้าจังหวัดเมียวดี²⁸²

หากมองตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างๆตามที่หอการค้าได้กล่าวไว้ คือมุ่งเน้นไปในแนวทางของการส่งเสริมด้านสุขภาพ การใช้เวลาว่างให้ประโยชน์ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และเชื่อมความสัมพันธ์ไมตรีอันดีงามระหว่างไทย-พม่า แต่วัตถุประสงค์อันแท้จริงที่แฝงเร้นอยู่ก็คือการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่า ลบภาพความเข้าใจเดิมที่ถือว่าประเทศทั้งสองเป็นประเทศศัตรูกัน การแสดงความเป็นมิตรไมตรีของบ้านพี่เมืองน้องระหว่างแม่สอดและเมียวดี ภาพลักษณ์ใหม่นี้จะสร้างการรับรู้เรื่องราวในด้านดีสร้างความมั่นใจให้กับรัฐบาลไทย นายทุน และคนโดยทั่วไปว่าพื้นที่ดังกล่าวปลอดภัยและไม่มีความเสี่ยงหากจะนำเองงบประมาณของรัฐไปพัฒนาบริเวณชายแดนแห่งนี้ เพื่อให้การสร้างแม่สอดให้กลายเป็นเมืองเศรษฐกิจเป็นไปได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น

เท่าที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มทุนจีนในหอการค้าจังหวัดตาก ประสบความสำเร็จอย่างมากในการทำให้เมืองแม่สอดมีอัตลักษณ์เป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” จนในที่สุดรัฐบาลก็เข้ามาสนับสนุนให้เมืองแม่สอดเป็น “เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” แม้ว่าการดำเนินโครงการดังกล่าวนี้จะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่ไม่น้อย แต่ก็ยังเป็นนโยบายที่ได้รับการยอมรับจากภาครัฐและภาคเอกชนเป็นอย่างดี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

²⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 122.

²⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

²⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

²⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.